

Iz vsebine

- Na 2. strani: **Borci, sociala, zdravstvo...**
- Na 3. strani: **Katastrofa v Franji**
- Na 4. strani: **Pluralizem, toda kako**
- Na 7. strani: **Modre čelade**
- Na 12. strani: **Prekomorci**
- Na 13. strani: **Spomini na stalingrajsko bitko**

Trenutek je nevaren

Komaj se je končalo novoletno praznovanje in z njim varljivo politično zatišje, že se je razdiralna notranjepolitična aktivnost – zlasti v SR Srbiji – spet razplamtela. To pot dosega evforična razsežja, kakršnih doslej še ni bilo. Beograjski tisk, bolj rečeno celotni tiskovni trust Politike je krenil v ofenzivo, ki skuša lomiti pred sabo vse, kar se ne

shode, čeprav jim je skoraj v isti sapi nekako prisojal ustavno pravico; obtožil je ZK Srbije, da se ni odzvala na napade na Tita, čeprav naj bi bila resnica prav nasprotna, češ da je bila v zvezi s tem izvedena diferenciacija; namišljeno srbsko nevarnost za makedonski narod da je izenačil z bolgarskim, albanskim in grškim nacionalizmom; iz-

CK ZKJ naj bi pozabil na »kosovski genocid«, sicer ne bi soglašal z mnenjem, da bi »vmešavanje (zdaj že bivšega) črnogorskega vodstva v kosovski zaplet pomenilo paternalizem nad Črnogorci, ki tam živijo«. Na tak način da je Šuvar vsekakor botroval oktobrskim dogodkom v Črni gori (ko se udar ni posrečil, op. TV-15). Dokaz za to ob-

Hkrati s Šuvarjem je na udaru Slovenija

Predsednik CK ZKJ pa seveda ni edini »zablodeli« naspotnik. V isti vrsti z njim, seveda po že daljšem prejšnjem prvenstvu, je ostro »prozivan« Jože Smole, ker pravi, da najnovejši dogodki v Črni gori ogrožajo sistem SFRJ in

Na koncu pamfleta pisec zaokrožuje svoja izvajanja s ponovnimi zatrdili, da ljudstvo sme in more vse in da ga prav nič ne briga, ali bo predsedstvo CK ZKJ potrdilo odstop in morebitne obrazložitve zanje. Ne bo se veliko spraševalo, zakaj po njihovih lastnih pojasnilih gredo Djuranović, Orlandić, Žarković, Krunic, Matić... Ljudstvo

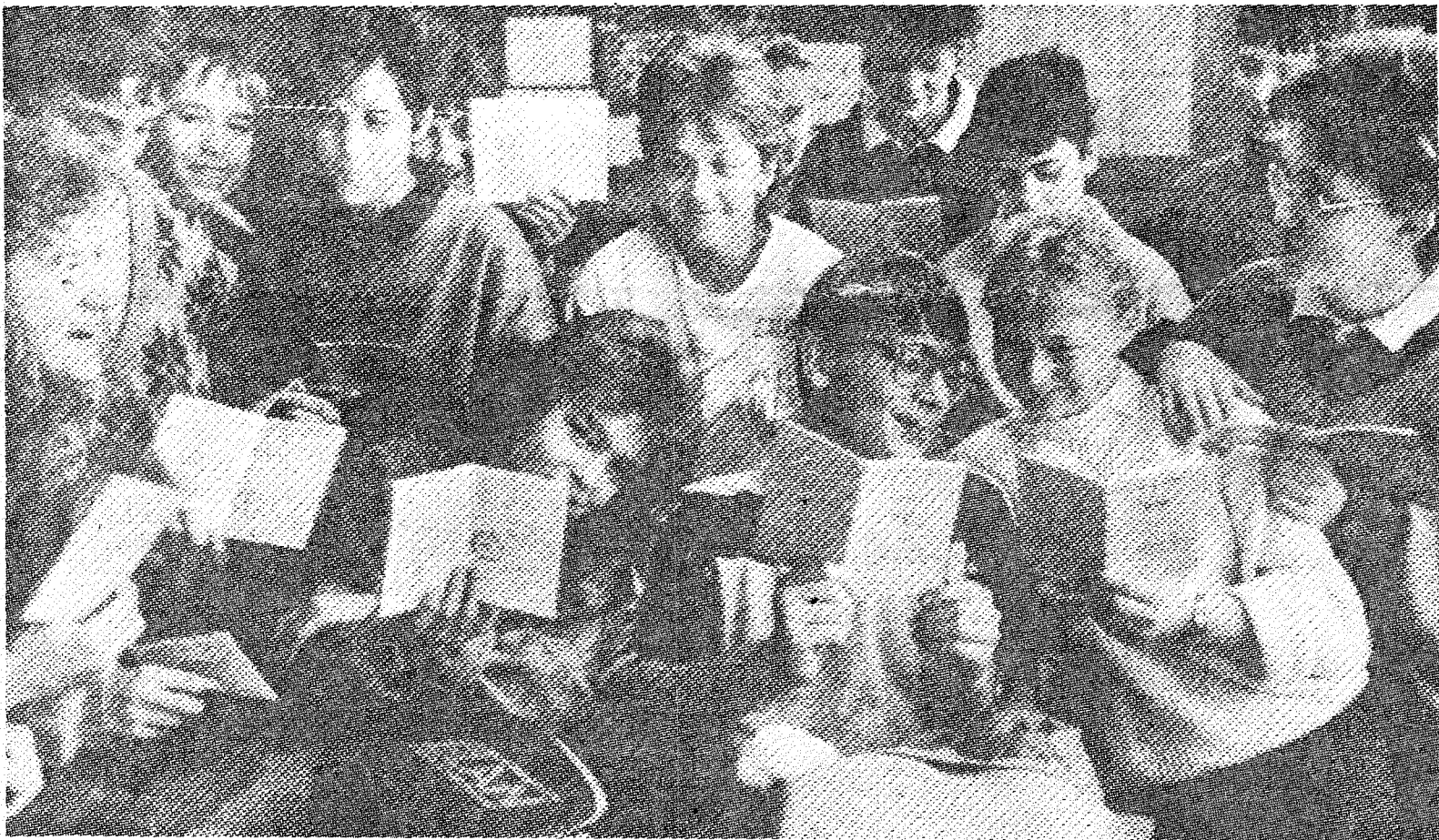
zaprte sestanke že za vselej mimo. Če takšna seja že bo, mora potekati pred očmi vse javnosti. Ljudstvo je vzelo svojo usodo v svoje roke!

Srbsko vodstvo, ki je krenilo v svoj doslej najbolj neskrupulozni napad in mu je pri tem njegov enoglasni podjarmljeni tisk zelo prikladen vzvod, torej zares ne izbira sredstev, kako priti do svojih ciljev. Po našem mnenju je vse prej kot pošteno, izkoriščati sedanje socialne stiske, nezadovoljstvo in brezperspektivnost, ki tarejo naše ljudske množice z delavskim razredom vred, za doseg enotnosti, četudi enotnost v bedi ter sovraštvu in nacionalističnem šovinizmu. Velike besede kot-so moč in volja ljudstva ter demokratizacija tu zvenijo skrajno votlo. Žal so opozorila predsedstva SFRJ, ki smo jih s tem v zvezi brali pred nekaj dnevi, vse preveč obotavljiva, previdna, posplošena in moledujoča, da bi si lahko obetali od njih kakšno vidno izboljšanje. Kaj pomeni Dizdarevičeva zahteva, da je treba »namudoma zaustaviti stopnjevanje dramatičnih mednacionalnih razmer?« Morda si pod tem izrazom kaj predstavljajo naslovniki – vodstva federalnih enot, ki so bila nedvomno seznanjena vendarle tudi s kakšnimi konkretnostmi – toda javnost ostaja zbegana in v dvomih. Ko predsedstvo SFRJ poziva, da je treba preprečiti še bolj neugoden razplet odnosov med republikami in pokrajinama ter v gospodarstvu in nekonstruktivnem tisku, domala vsak državljani čuti, da gredo stvari vendarle svojo rakovo pot. Predlogi za vrsto novih in novih sestankov vodstev zapuščajo v ljudeh nezaupljivost in vzbujajo skoraj posmeh, saj neskončna politiziranja in spiski želja niso doslej ničesar rešili; skoraj nihče resno ne upa, da bo v prihodnje drugače. Tako bo vedno, dokler ne bomo problemov imenovali s pravimi, konkretnimi imeni.

Zavedamo se, da veliko tvegamo, če si drznemo reči, da je v Jugoslaviji trenutno problem št. 1. očitni namen SR Srbije, da razširi svojo oblast kar se da daleč – svojo idejno, politično in očitno tudi ozemeljsko oblast. Doživeli smo že, da je izvedla svoj Anshlus v Vojvodini in ga bo po vsem videzu prav kmalu izvedla tudi v Črni gori in na Kosovu. Po logiki »apetito viene mangiando« – ne bi radi navajali kakih zgodovinskih aluzij in zgledov – bo potem pač na vrsti še kdo drug. Kajti, »zaščititi bo treba pravice srbstva« tudi v drugih jugoslovanskih regijah – mar ne?

Zvone Kržišnik

Počitnice

Na desettisoče slovenskih šolarjev je dočakalo svoje zaslužene zimske počitnice. Komaj si upamo zapisati »zimske«, kajti o snegu in njegovih radostih ni ne duha ne sluha. Upamo, da si bodo mladi našli taka in drugačna nadomestila za »belo opojnost«.

Ko gledamo te dni razposajeno mladež v naših vaških in mestnih okoljih, se

moramo hočeš nočeš spraševati, ali storimo dovolj, da bo prihodnost te mladine takšna, kakršno bi jim morala zagotoviti socialistična domovina? Spričo razmer, v katerih zdaj tičimo, odgovor na to vprašanje ni vselej tak, kot bi si želeli. Toda verujmo, da bosta življenje in prav njegova najmočnejša sila – mladost – premagala vse stiske.

sklada z modelom in načrti njegovih uzurpatorjev in despotovskih gospodarjev.

Na udaru je Stipe Šuvar

Povsem nedvoumno, predvsem pa nenačelno je bil napaden, ali, kot je zdaj navada reči, »prozvan« – predsednik CK ZKJ Stipe Šuvar. O njem je pisal v Politiki Dragan Radevič, jasno pa je, da so njegovi očitki samo izraz mišljenja, ki ga goji srbsko partijsko in seveda hkrati državno vodstvo. Na dolgo in široko so se zvrstili naslednji očitki: Šuvar s svojim ravnanjem bega in preseneča partijsko organizacijo; nastopal je proti ljudskemu zborovanju in mitin- gom ter jih razglašal za ulične

razil da je zadržke do očitno zgodovinskih dogodkov v Črni gori; ker je v teh primerih Šuvar tako ravnal, ugotavljajo v Srbiji, ni dvoma, da prispeva k sektaško birokratskemu odtujevanju partije od ljudstva.

Po vsem tem da je predsednikova odgovornost kakor na dlani. Njegovo ravnanje v zvezi z dogodki v Črni gori oktobra in zdaj naj bi pomenilo medvedjo uslugo črnogorskemu narodu. Še posebej, da se mu lahko zameri, ker ni uvidel, da je ogorčenje črnogorskega naroda in njegovega delavskega razreda predvsem politične, ne pa toliko socialno gospodarske narave (čeprav vsa država govori o bankrotu Črne gore, op. TV-15). Nadalje, predsednik

tožbo naj bi bila najnovejša Šuvarjeva izjava, da na zborovanjih ne bi smeli odstavljati partijskih vodstev in da naj bi se vse urejalo v institucijah sistema. To da je krepka zmot, pribija uslužni pisec pamfleta Radevič, saj je ljudstvo pač največji in najmočnejši steber sistema! Ljudstvo lahko odstavlja in voli. In ima vselej prav, pa naj je to komu pogodu ali ne. Radevič upa, da je to po »črnogorskem januarju naposled jasno tudi najbolj zagriženim nasprotnikom »ulice« v prvih vrstah birokratske kontrarevolucije v državi.«

Torej, tudi Šuvar je potemtakem na zvit in aluziven način imenovan za človeka »v prvih vrstah birokratske kontrarevolucije«...

da predstavljajo »krizo državnega predsedstva«. Člankar hkrati izraža ogorčeno presenečenje, ali se mar Smole ne zaveda, da je naš sistem ogrožen predvsem v Sloveniji, kjer se uvaja »večstrankarski sistem«. No, predsednik slovenske SZDL se je tokrat izognil podobni sloviti brzojavki, kakršna je oktobra izražala »podporo pretepanju črnogorskega ljudstva« (čeprav se slovensko vodstvo dosledno sklicuje na demokracijo in svobodo drugačnega mnenja in je proti sleherni represiji). Ali pa morda gre za strah – oktobra ga je izrazil Stanovnik, zdaj pa tudi Smole – pred nevarnim rušilnim valom iz druge republike, ki se širi »z zaostalega juga proti razvitemu in evropskemu severu?«

pozna njihovo škodljivo vlogo in ravnanje. Zato ne bo dopustilo, da bi jih reševala kakšna »nenačelna koalicija«. Takšno njihovo morebitno pričakovanje je brez vsakega upanja.

Sistemske institucije so brez vrednosti

Šuvarjeva napoved, da bo seja predsedstva CK ZKJ, ki se bo ukvarjala z odstopi teh in drugih mož, ki so bili dolga leta na partijskem in državnem krmilu (mnogi med njimi so bili ustvarjalni in zvesti komunisti, pa zdaj doživljajo grozljive osebnostne tragedije, op. TV-15), potekala za zaprtimi vrati, zveni Radeviču nerealno, saj da je v toku sedanje demokratizacije čas za take

Borci, sociala in zdravstvo

Problem ni le denar

Pred dnevi sva se o vprašanju socialnega in zdravstvenega varstva borcev pogovarjala z Jankom Heberlom, predsednikom ustrezne komisije pri RO ZZB NOV Slovenije, in ugotavljala, da so v zadnjem času (predvsem na seji te komisije, ki je bila v decembru) namenili pozornost zdravstvenemu varstvu v luči nastajajočega novega republiškega zdravstvenega zakona. Predstavniki borčevske organizacije se v razpravo vključujejo predvsem s tem, da skušajo z argumenti ohraniti pridobljene pravice na tem področju. To je razumljivo in zoper to najbrž tudi ne bo večjih ugovorov, pri čemer pa se tudi borci zavedajo, a jih bo (in jih že krepeko), tako kot druge dele populacije, zadevalo splošno pomanjkanje sredstev za zdravstvo — še zlasti inflacija. Seveda pa se bodo vselej in ob vsakem posamičnem primeru oglašali in razburjali, če se bo dogajalo nezasišano, kakor se je pred novim letom, ko je bila neka tovarišica s hudimi bolečinami v kolku poklicana (z določenim datumom) na operacijo, ko pa je tja prispela, so ji povedali, naj gre kar lepo nazaj domov, ker njena zdravstvena skupnost ne more plačati te operacije...

Sicer pa velja podobna splošna ugotovitev o ustreznosti sistemski (načelni) urejenosti tudi za področje socialnega varstva borcev. Vse, kar so v preteklih letih na temo »borci« napisali v zakone, je še vedno ustrezno. Kar »ne ustreza« napisanemu, sta stvarnost in dejansko življenje borcev na terenu. Janko Heberle je tudi za to področje ugotavljal, da sta za slabe razmere predvsem krivi inflacija in to naše nezadržno ter nenehno razvrednotenje dinarja.

Seveda pa ni vse neposredno odvisno od slabih finančnih razmer v sferi družbene porabe. Pri tem borci poudarjajo predvsem tisti del socialnega varstva, ki terja večjo angažiranost človeškega dejavnika. Gre za akcije, ki »se tako lepo slišijo« pri sosedski pomoči, pri pomoči na domu, pri obiskovanju starostnikov...

Žalostno je tudi dejstvo, da kdo, ki je nujno potreben zdravilišča, pa je zelo star in ni več zanesljiv v hoji in pro-

stem gibanju, v zdravilišče, tudi, če dobi odobritev za zdravljenje, ne more, ker ni nikogar, ki bi mu poravnal stroške za spremljevalca. Vse več je akcij na tem področju, kjer je treba iz lastnega žepa sofinancirati tudi zdravstveno varstvo (mimo redno odvajanih odstotkov), in vse ožji krog storitev, ki sodijo med nujne.

Pomoč ljudem v škripcih

Ob takšnem stanju bi človek pričakoval, da se bo okrepil ravno tisti neobvezni, recimo mu pogojno samaritanski del pomoči starejšim ljudem, pa je tudi na tem področju — slabo.

Moja naslednja sogovornica: Zdenka Farčnik, dolgotletna volonterska aktivistka v številnih borčevskih in drugih komisijah na terenu, neposredna poznavalka ljudi in razmer v najožjem okolju lastne krajevne skupnosti (in občine), je takšno oceno sko-

zi lastno izkušnjo le potrjevala.

S še svežimi podatki z občine mi je lahko postregla, ker je le hipec pred mojim prihodom skušala reševati socialni problem nekega borca. »Pa ni nobenih možnosti,« mi je takoj povedala, »ker ima možakar, za katerega smo hoteli posredovati, dva stara miliona preveč in tako presega cenzus, ki še ustreza, da bi lahko kandidiral za družbeno pomoč.« Ker je bila povprečna pokojnina v Sloveniji v decembru 412.797 din, je cenzus trenutno 330.000 din, torej (po zakonu) 80 odstotkov slovenskega decembrskega pokojninskega povprečja. Če pa ima tak borec, na primer, še ženo, ki ni bila zaposlena, si je mogoče predstavljati, kako shajata skozi mesec.

Vendar, pravi Zdenka Farčnikova, denar ni vse. Upokojenci so skromnejši del populacije, manj porabijo in z majhnim denarjem nekako delajo čudeže. Bolj kot te in takšne težave pa jih grudi sta-

rost s svojimi številnimi boleznimi, ki jih nemalokrat »prikujejo« na kvadrato domačega stanovanja ali celo na posteljo. Zlasti v mestnih središčih so takšni ljudje pogosto zelo osamljeni. Če nimajo bližnjih sorodnikov, ki bi vsaj od časa do časa poskrbeli zanje, pa so celo popolnoma odvisni od tega, če se kdo v KS poleg patronažne službe spomni nanje.

Poglejmo primer iz ožjega mestnega jedra: mož in žena, oba borca, sta živela sama v stanovanju. Oba sta bila težka bolnika, pri čemer je bil mož pokreten, žena pa priklenjena na posteljo. Njuni dohodki so bili odločno premajhni, da bi si lahko privoščila domsko oskrbo, zato sta pač rinila, kot sta vedela in znala. Nekega dne je zdravnik, ki je prihajal k njima na dom, možu sporočil, da je bolezen tako napredovala, da bo moral brezpogojno v bolnišnico. Pa seveda ni šel... Kakor še tolikokrat prej, je mukoma pospremil ženo na stranišče in jo še pozorno pokril z ogrinjalom. Vendar se je sredi veže zgrudil na tla — mrtev. Žena, ki je izgubila oporo, se je sesedla k mrtvemu možu. Tako sedečo so jo našli šele naslednjega dne sorodniki, ki so prišli na obisk iz bližnjega mesta...

Takšnih zgodb je vse več, vse več pa je tudi praznih postelj v domovih za starejše občane. Cene v domovih so visoke, da si njihovih uslug ne morejo privoščiti niti tisti, ki so še ne dolgo tega »srednje dobro stoječi«. Poleg tega se marsikdo med starostniki sploh ne more sprijazniti z mislijo, da bi zapustil svoje bivanjsko okolje in se privadil na čisto nove ljudi in okoliščine.

Kdo lahko pomaga tem ljudem?

V občinskem glasilu smo opazili oglas, v katerem občinska socialna služba (center) vabi vse, ki imajo tovrstne težave, naj jih pokličejo... Toda, kdo jim lahko pomaga, če so, na primer, zgolj osamljeni, pa bi radi s kakim človekom vsaj enkrat na dan za pol urice poklepetali? Tega jim tudi socialna služba ne more dati.

Kaj pa aktivisti na terenu? boste rekli. Ali pa sosedska pomoč in pomoč na domu? Socialne službe že imajo urejene in delujoče delavce, ki hodijo starostnikom pomagat na dom (proti ustreznemu plačilu — po lestvici plačil, ki upošteva finančno stanje posameznika), toda kdo si bo vzel čas za nekaj toplih be-

sed, za poslušanje o tegobah, za klepetek ob kavi?

To ostaja slejkoprej domneva prostovoljcev, teh pa je malo in so zvečine iz vrst že prav tako starejših občanov. Že res, da večkrat slišimo v tej zvezi omenjati Rdeči križ Slovenije, vendar so tudi njegovi aktivisti zvečine iz vrst starejše generacije — pogosto borcev in bork.

Kaj torej storiti, kje začeti z akcijo, da bo zaživela tudi med mlajšimi prebivalci? Naša sogovornica tovarišica Zdenka ima odgovor pri roki: »Vzgoja se začne doma, potem pa se nadaljuje v šoli.« Danes ljudje zgubljajo še tiste zadnje občutke za altruistična dejanja. V trdem pehanju za boljšim življenjem pozabljajo, da bodo tudi sami prišli v položaj, ko bodo potrebni tuje pomoči...

Je delo na področju sosedske pomoči in pomoči na domu res rezervirano le za tiste, ki nimajo svojih družin, ali pa so že v pokoju? Smo se že kdaj vprašali, koliko sploh poznamo stare ljudi iz naše ulice?

Zdenka Farčnik je bila desetletja polno zaposlena, mati treh deklet in — vdova. Pa je kljub temu našla čas, da se je vključila v humanitarno delo na terenu. Le da me je zdaj na obisk sprejela z bolečinami v hrbtenici. Kdove koliko časa bo lahko še tako tekala od borca do borca (s peščico svojih zvestih sodelavk na terenu)? Bo imela naslednike? Nič kaj optimistično ne zre na mladi rod: »Saj še v avtobusu mestnega prometa ne morejo

odstopiti sedeža starejšemu človeku, ki težko stoji...«

Neljube teme — vprašanja realnosti

Spomnimo se, da še ni minilo niti pet let, kar se je v mladinskih vrstah pojavila pobuda za civilno služenje vojaške obveznosti. In spomnimo se še, da je bila ta misel na začetku sprejeta kot nezasišana nesramnost... Pa vendar, če bi lahko tudi v naši državi vojaki služili svoji domovini tako, da bi ji stregli in prispevali svoj delež na deficitarnih socialnih področjih, bi imeli zanesljivo polne roke dela: lahko bi se izkazali z znanji, z domišljijo, z inovacijskimi zamislimi. Lahko bi jih vzgajili v človekoljube, ki ne bi več zamahnili z roko, kadar bi na cesti srečali nemotno starko, ki je pozabila, kje stanuje...

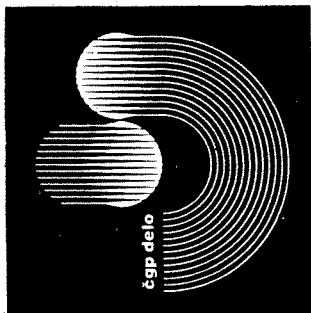
Ni pričakovati, da bo naša družba v doglednem času obogatela in bo lahko plačevala delavce na vseh teh področjih in v teh službah. Zato bomo morali storiti več za zbujanje egoistično naravnane množice ljudi in jim vcepjati ideje humanizma. Ne zadostuje omenjanje deklarativne ljubezni do bližnjega, neizogibno postaja naše dejavno vključevanje v najširšo paletto prostovoljnih dejavnosti na tem področju.

Navsezadnje pa je danes tako, da se podobno kot starejšim ljudem godi tudi otrokom — ljudje pa so naše edino zemeljsko bogastvo.

B. Ž. J.

Ali bije 12. ura za obstanek borčevskih in drugih upokojencev?

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35
p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yz dtlj

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih flomov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in
335-089

Inflacija podira vse načrte

O socialni in zdravstveni skrbi za borce smo se pogovarjali tudi s Stanetom Vrhovcem, predsednikom mestnega odbora ZZB NOV Ljubljane in predsednikom komisije za socialna vprašanja v viškoro-rudniški občini v Ljubljani.

O viških socialnih razmerah je dejal, da so, na splošno, sistemsko dobro urejene, vendar stanje, gledano podrobneje, ni rožnato. Viška občina je namreč med ljubljanskimi najrevnejša, borčevska struktura pa v njej močno zastopana, saj se je ravno na območju te občine med vojno med prvimi začel organizirati narodnoosvobodilni boj. V to občinsko območje sodijo krimski, velikolaški in dolomiški predel, torej tudi velik pas podželskih krajev in zaselkov. Zato so problemi različni: oni v mestnem jedru so običajno težji od tistih na vasi.

Od tritisočlanske množice viškoro-rudniških borcev prejmeta stalno priznavalnino 202 borca. Enake skrbi kot borci NOB je deležna tudi deveterica še živčih borcev za

severno mejo. Vsako leto podelijo enkratne priznavalnine tistim, ki jim je potrebna manjša »finančna injekcija« za kurjavo in kaj podobnega.

Poleg teh z družbenim dogovorom urejenih prejemkov pa so na Viču in v vseh drugih ljubljanskih občinah utečene še druge vrste pomoči, ki jih na mestni ravni usklajujejo. Povsod imajo zagotovljeno tako imenovano žepnino za borce v domovih starejših občanov, kajti premnogi tudi z borčevsko pokojnino v domovih ne morejo shajati brez dodatka, ki jim ga priskrbi bodisi njihovi otroci ali občinska socialna služba, pri čemer jim za žepnino že tako in tako ne ostane nič.

Druge oblike pomoči so vezane na tovariška obiskovanja in takda tovariška obiskovanja in tako imenovano sosedsko pomoč. Ob tem zadnjem je Stane Vrhovec za območje viške občine omenjal predvsem aktivne člane krajevnih borčevskih organizacij, ki redno obiskujejo svoje bolne in nepokretne tovariše, če ne

drugače, vsaj ob jubilejih in praznikih, da jim tako naredijo vsaj malo veselja in jim dajejo občutek, da niso pozabljeni. V nekaterih osnovnih šolah (na primer v vrhovški in v šoli 10. SNOUB-Ljubljanske) pa so med otroki organizirali pomoč na način prinašanja potrebščin iz trgovine in ponekod kosil iz menz.

Kako je pa videti stvari od blizu? Neko tovarišico, ki si je (živela je sama pri osemdesetih) zlomila kolk, so šele čez čas našli v stanovanju; ko so jo v bolnišnici oskrbeli, so odkrili še drugo bolezen ter jo operirali... Ko pa jo je bilo treba nujno poslati v zdravilišče, to ni bilo mogoče, ker je ljubljanska zdravstvena skupnost z oktobrom 1988. ustavila vsakršno pošiljanje v zdravilišča sploh...

V družini, kjer imata zakonca vsak svojo pokojnino, še kar dobro shajajo. Če pa eden od zakoncev umre, so takoj hude težave, saj ostajajo stroški (vsaj največji, kot so stanarina, ogrevanje, elektri- ka) skoraj enaki, dohodek je

pa le eden...

Nastajajo tudi mnogi novi socialni problemi, kljub temu, da v Ljubljani umre v zadnjem času le povprečno po 400 borcev na leto. Ob tem je naš sogovornik podčrtal, da šele delo na terenu pokaže, kako izredno skromno znajo živeti borci, kako majhne zahteve imajo in kako čarobno porabljajo tiste majhne denarje (npr. priznavalnino), ki jih prejmejo. Vse to pa bi nekako še šlo, ko bi ne bilo te neskončne inflacije, ki podira vse načrte in vsakršna prizadevanja.

Poleg finančnih stisk tarejo borce predvsem vprašanja glede perspektive Jugoslavije. Manj težko jim je živeti z malo denarja kot z zavestjo, da smo v teh trinštiridesetih letih nove države prispeli v stisko, v kakršni smo danes. Še najbolj ti preprosti ljudje občutijo, da so z vsako reformo naložena nova in nova bremena le delovnemu človeku, medtem ko ostaja birokracija takorekoč nedotaknjena.

B. Ž. J.

Katastrofa v Franji

V noči od sobote na nedeljo (med 7. in 8. januarjem 1989) se je v soteski Pasice s pobočja Velikega Njivčca zrušil zemeljski plaz (skale, kamenje, grušč), po oceni 6-8 tisoč m³ materiala v dolžini približno 100 m. Plaz je zasul vse mostove, ki vodijo preko slapov v Partizansko bolnišnico Franjo. Prav tako je uničen pravkar zgrajen prodajni kiosk, kjer je tudi centralna razdelilna električna omara. V celoti so porušeni trije avtentični objekti, in to: baraka za ranjence s podzemskim bunkerjem, izolirnica ter baraka za sanitarije. Na drugih objektih so zaradi zračnega pritiska popokala stekla, objekti so razmajani, prah pa je umazal ves inventar v ostalih barakah. Drsenje grušča se še ni ustavilo, saj smo v ponedeljek (9. 1. 1989) opazili nekaj metrov višji kup kot v nedeljo.

Ocena geologov je, da so v obsežnem kamninskem bloku nad plazino oblikovane številne potencialne drsne ploskve, vsled česar lahko pride v bližnji prihodnosti do ponovnih zdrsov in do še višje zajeze v soteski Pasice. Ocenjuje se, da lahko znaša količina tega materiala do 30 tisoč m³.

Največja nevarnost, ki trenutno grozi spomeniku je, da celotno sotesko in vse barake zalije voda. To bi se utegnilo

zgoditi ob prvih večjih padavinah (sneg, dež).

Že v nedeljo (8. 1. 1989) takoj ob 9. uri, ko bi morali bolnišnico odpreti za obiskovalce, je nastal položaj opazil oskrbnik, ki je takoj zavaroval vse dohode z opozorilnimi napisi ter obvestil postajo milice in upravo muzeja. Takoj sta se aktivirala izvršni svet

rišče šli ponovno idrijski alpinisti. Usposobili in zavarovali so rezervno stezo na levi strani prepadnih pobočij ter pričeli evakuacijo opreme in inventarja.

V torek se je idrijskim alpinistom priključila skupina gorske reševalne službe iz Ljubljane, tako da je pri eva-

Franja pod plazom, 1989

SO Idrija, občinski štab za civilno zaščito, položaj pa so si ogledali idrijski in tolminski alpinisti. Skupaj smo ocenili, da se bo s pobočja še krušilo (zato ni varen dostop do same bolnišnice), voda pa si je na srečo našla pot pod plazom, tako da ni prišlo do zalivanja soteske. V ponedeljek (9. 1. 1989) so na prizo-

kuaciji inventarja sodelovalo kar 26 ljudi, vključno z delavci mestnega muzeja, ki jim je v ponedeljek, torek, sredo in četrtek uspelo v silno nevarnih razmerah prenesti iz Partizanske bolnišnice Franje ves premični inventar v Muzejski oddelek v Cerkno.

Za torek (10. 1. 1989) smo sklicali sestanek vseh strokovnih institucij iz republike, regije in občine, na katerem smo poskušali oceniti potrebne nadaljnje ukrepe in orientacijsko višino škode. Sestanek so se udeležili predstavniki - Zavoda SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine, Republiškega restavratorskega centra, Republiškega komiteja za kulturo, Republiškega komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora, Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, Republiškega štaba za civilno zaščito, Geološkega zavoda Ljubljana, Podjetja za urejanje hudo-urnikov Ljubljana, Zavoda

Solidarni bomo kos tudi elementarni nesreči! Prispevajmo v sklad Mestnega muzeja Idrija za sanacijo partizanske bolnišnice Franja: 52020-743-1146

za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Nove Gorice, Območne vodne skupnosti Soča iz Nove Gorice ter predstavniki idrijske občine, Mestnega muzeja Idrija in domicilnega odbora SVPB Franja.

Prisotni so se strinjali z oceno, ki jo je izdelal SGP Zidgrad, da je najprimerneje, da se zniža nasuti kup materiala s skrepersko lopato, vodo preko vitla, ki je utrjen višje v bregu, tako da so delavci, ki upravljajo z njim, izven nevarnega območja.

Predlagano je bilo, da se to delo poveri Soškemu gozdnemu gospodarstvu, ki ima s takimi deli največ izkušenj.

Takoj je potrebno izdelati strokovno oceno za trajno sanacijo.

Geološki zavod SR Slovenije se bo lotil skrbnega geološkega kartiranja pobočij celotne soteske in izdelal poročilo o stabilnosti terena na območju udara.

Poročilo bo izdelano v štirinajstih dneh.

Podjetje za urejanje hudo-urnikov iz Ljubljane bo izdelalo oceno potrebnih del za odstranitev nasutega materiala. Restavratorski center SRS pa program sanacije prizadete kulturne dediščine.

Po grobi oceni bo znašala sanacija 10 milijard dinarjev.

Informacijo o škodi in ukrepih je obravnaval izvršni svet idrijske občinske skupščine ter imenoval skupino za koordinacijo sanacijskih dejavnosti na območju bolnišnice Franje.

Idrijska občina sama zadostnih sredstev za odpravo povzročene škode seveda nima, zato bo potrebna pomoč širše družbene skupnosti.

I. K.

Podobe tedna

V tednu, ki je za nami, se je podiralo in gradilo.

»Rušilni« dogodek minulih dni je bil politični potres v Titogradu in vsej Crni gori, kjer je prizadeta in nejevoljna množica povsem določno zahtevala od tamkajšnje jare gospode na oblasti, naj odide s stolčkov in prepusti vodenje družbenih zadev ljudem, ki bodo znali in zmogli storiti, kar je neizogibna zahteva časa.

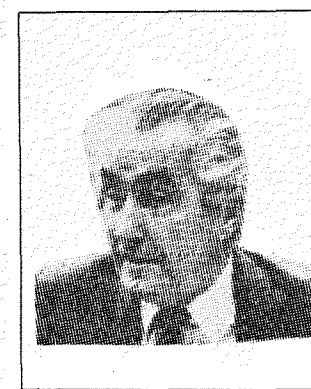
Naše misli se obračajo k njim, ki naj bi prišli na vodilne položaje v jugoslovanski družbi, predvsem v zvezni vladi, ki jo čakata dve odločilni potezi: takojšnje zbijanje inflacije ter omogočanje reformnih posegov, katerim naj bi sledila premagovanje zastojev in nova proizvodna rast.

Med kandidati za predsednika zvezne vlade sta prišla v ospredje Hrvat Ante Marković, dolgoletni uspešni direktor »Rada Končarja« in kasnejši prav tako dolgoletni in prav tako uspešni predsednik hrvaškega izvršnega sveta ter hrvaškega predsedstva, ter Srb dr. Borisav Jović, sedanjí predsednik srbske skupščine, po stroki ekonomist. Slovenija, Hrvaška in BiH »navijajo« za Markovića, Srbija in nerazviti za Jovića. Jugoslavijo čaka težka odločitev. Bistvenega pomena je, da najdemo premiera, ki bo vedel, kaj mu je storiti, predvsem pa, da bo moral v svojem »kabinetu« zbrati dobre in ugledne (po možnosti mlajše) ekonomske strokovnjake in z njimi vleči prave, učinkovite poteze, kakršnih dosedanjí visoki funkcionarji iz vrst naših politikov niso bili zmožni.

Slovenski dogodek tedna je bil ustanovni zbor Slovenske demokratične zveze v prepolni veliki dvorani Cankarjevega doma in v zvezi z njo celo morje besed za in proti. Slišati je bilo celo sodbe, da gre za tektonske premike, kakršnih v slovenski zgodovini, z izjemo leta enainštirideset, še nismo doživeli.

V Titogradu, 11. januarja 1989

Kandidata za jugoslovanskega vladnega predsednika: Ante Marković in dr. Borisav Jović

Svet za tradicije pri RO ZZB NOV Slovenije je obravnaval poročilo o obsegu in posledicah naravne katastrofe, ki je poškodovala partizansko bolnišnico Franjo ter o poteku akcije za njeno obnovo. Izrazili smo vse priznanje planincem in gorskim reševalcem, ki so ob skrajnem tveganju z nje že rešili na varno vso premično dediščino, pa tudi vsem drugim posameznikom in ustanovam, ki so se pod vodstvom predstavnikov Skupščine občine Idrija in Mestnega muzeja takoj lotili načrtovnja obsežnih del s katerimi bi preprečili še večjo škodo, omilili posledice te naravne katastrofe in ponovno usposobili ta enkratni naravni, kulturni in partizanski spomenik.

Svet za tradicije je sklenil takoj spodbuditi nabiralno akcijo tega pomnika človečnosti. V sporazumu z Mestnim muzejem Idrija sporočamo, da lahko darovalci svoje prispevke nakažejo na njen tekoči račun.

Pluralizem, toda kako

Ustanovni zbor Slovenske demokratične zveze je bil dogodek, ki ga mnogi, naj mu izrekajo svoj »za«, ali se ob njem oglašajo s svojim »proti« pripisujejo pomen tektonskega premika v novejši slovenski zgodovini.

O tem za ali proti je bilo v minulih dneh izrečenih veliko javnih besed po radiu, na televiziji, na sejah, ki jih je v ta namen pripravljala republiška konferenca SZDL... Ustanavljanje »strank« pomeni vsekakor dejanja, ki vzbujajo take ali drugačne odmeve pa tudi nemajhno vznemirjenje.

V oporo našim razmišljanjem o teh zagotovo pomembnih vprašanjih aktualnega družbenega in zgodovinskega trenutka smo izpisali nekaj temeljnih ugotovitev, ki so jih v razpravah izrekli nosilci dogajanja v želji, da bi razčlenili motive svojega ravnanja in se dokopali do resnice.

V predsedstvu SZDL

Kaj so povedali?

Dušan Semolič

»Ni dobro sejati iluzije, da le večstrankarski sistem prinaša blagostanje. Uvajanje večstrankarskega sistema bi verjetno zaustavilo nekatere pozitivne procese demokratiza-

cije v družbi, ki so prav gotovo najbolj vidni v prenovi Zveze komunistov. Verjetno ni prava alternativa, da eno privilegirano elito zamenja druga. Samoupravni socialistični pluralizem je glede na slovenske in jugoslovanske razmere in cilje veliko skladnejši in racionalnejši kot strankarski pluralizem. Ljudje naj se opredeljujejo do

konkretnih vprašanj brez strankarske impregnacije.«

Na taisti seji...

Dimitrij Rupel

»Običajni argument, da so se stranke v Jugoslaviji že zgodovinsko kompromitirale, ni čisto korekten, ker v Jugoslaviji pravih strankarskih izkušenj nismo imeli. Imeli smo jih prekratek čas, da bi bilo mogoče dati definitivno sodbo. Danes aktivne generacije se z demokracijo sploh niso nikoli srečale, saj se je nehala leta 1930. S tem nočem reči, da je v Sloveniji ali Jugoslaviji nujno kar čez noč treba ustanoviti stranke, vendar menim, da je problem ustanovitve strank tisti problem, ki ga je vsekakor treba postaviti na dnevni red.«

Vjekoslav Grmič

»Ni oblika prvo vprašanje, prvo vprašanje je vsebina. Zato se zdi čisto nepotrebno takoj na začetku postavljati vprašanje, ali gremo v večstrankarski sistem ali v kakšno drugo obliko demokracije, temveč – gremo v demokracijo. In zaradi tega, seveda, moramo dopustiti, da se bodo ljudje začeli združevati, da bodo ustanavljali različne skupine, različna gibanja itd.

To je jasno. Drugače demokracije ni mogoče uveljavljati. Vendar, kakor pravim, stranka nikakor ni tisto, kar bi morali postavljati v ospredje. V ospredje moramo postavljati zares demokratično vedenje.«

Boštjan Zupančič

»V zadnjem času se je v Sloveniji rekonstituirala javnost in to je tisto, kar vodi do nezadržnega prodora demokratičnega diskurza. Z ustavnopravnega stališča je logično, da svoboda govora vodi k svobodi tiska in svoboda tiska k svobodi združevanja. Svoboda govora je nesmiselna in enako nesmiselna je tudi svoboda tiska, če ne more voditi h kristalizaciji mnenj, po katerih se potem lahko ljudje združujejo.«

Polde Bibič

»Ampak pravo demokracijo bomo pa resnično lahko dosegli samo z odpravo monopolov – monopolov na po-

Prvi odstavek Programske izjave Slovenske demokratične zveze:

»Zaradi dosedanje neučinkovitosti in neuspešnosti obstoječega političnega sistema; zaradi nezadovoljivega položaja Slovenije, ki se kaže tudi v unitarističnih in centralističnih težnjah v nekaterih delih Jugoslavije; zaradi zaostajanja Slovenije in Jugoslavije za evropskim razvojem in zaradi ponavljajočih se kršitev temeljnih človekovih in državljskih pravic v Sloveniji in v Jugoslaviji bomo ustanovili Slovensko demokratično zvezo, ki ima naslednje cilje: glavni cilj je gibanje za vzpostavitev parlamentarne demokracije, zato bo SDZ svoje delovanje posvetila temu cilju: vzpostavitvi parlamentarne demokracije. Pri tem delovanju bo sodelovala z drugimi demokratičnimi silami...«

litičnem in gospodarskem področju. Sami vemo, da je tega ogromno in da so prav ti monopolji različnih gospodarskih podjetij pa navsezadnje tudi zveze komunistov na oblasti ustvarili te naše gospodarsko in politično razstrojene razmere.«

Zoran Polič

»Pravim, da je brezpogojno socialistična zveza tista, ki mora zagotoviti ne svobodo skupin, strank in tako dalje, temveč predvsem svobodo človeka. To pa pomeni, da mora imeti človek pravico svobodne izbire v okviru socialistične zveze, da se pridruži kateremukoli posamezniku, skupini, komerkoli – in da vsi ti argumenti ustvarjajo ozračje za sprejemanje določenih stališč.«

Ivan Oman

»Če hočemo vsem ljudem priznati enake politične pravice, je treba priznati pravico do političnega organiziranja. In če se temu organiziranju reče stranke, potem moramo dati ljudem tudi pravico do ustanavljanja strank. Prepričan sem, da so naši ljudje v glavnem socialistično usmerjeni, čeravno temu, kar danes imamo, zelo težko rečemo socializem. Prepričan sem tudi, da je v tem našem političnem sistemu, če hočemo iz krize, treba marsikaj temeljito spremeniti. Ne gre za rušenje sistema, pač pa za temeljite reforme.«

Mojca Drčar-Murkova

»Ker je bila nekajkrat izražena bojazen, da bi se strankarski sistem ali pojav raznih zvez in drugih oblik združevanja lahko v jugoslovanskem okviru razvil v nekakšen nacionalno-politični sistem, s kakršnim smo imeli zelo slabe izkušnje, je treba seveda še enkrat poudariti, da skupine, stranke, zveze niso bistvene za delovanje pluralističnega demokracijskega sistema, za prehod od monolitnega v plurali-

stično. So ena možnost, ne pa edina možnost. Bistvo je v tem, da se likvidira vsakršen politični monopol.«

V oddaji Omizje

France Tomšič

»Če gremo v Jugoslavijo v tržno gospodarstvo, se pravi v trg idej v raznih podjetjih, ne vidim prav nobenega razloga, zakaj ne bi šli tudi v trg idej na političnem področju – in tukaj smo že pri zvezah oziroma strankah.«

Viktor Žakelj

»Ponovimo znano misel, ki smo jo že mnogokrat ponovili: v sedemdesetih letih se je neka paradigma razvoja gospodarstva in družbe izčrpala tako v svetu kot seveda tudi pri nas. Mi nismo pravočasno reagirali in smo tudi napak reagirali. In temu sledijo nakopičeni ekonomski problemi. Glede na to vendarle mislimo, da so vsa ta iskательства v bistvu legalna in legitimna in so na neki način uprta v to smer, da skupaj najdemo neko pot za preseganje gospodarskih in družbenih težav. Tako se do tega v socialistični zvezi tudi obnašamo: zadnje leto in pol smo odprti do družbenih gibanj.«

Lev Kreft

»Mislim, da je osnovno izhodišče vprašanje svobode političnega združevanja – in vprašanje, kaj ta svoboda političnega združevanja prinese.

Zato vidim posebno vlogo socialistične zveze v tem trenutku predvsem v omogočanju skupnega normalnega prehoda v demokratični pluralistični sistem... Treba je omogočiti neposredne volitve z jasnimi programi, treba je omogočiti svobodo političnega združevanja, ki bo omogočilo, da se bo človek počutil politično močnega. To se mi zdi osnovno ta trenutek.«

Fidel Castro je slavil 30-letnico kubanske revolucije in zatrdil: »Nič se ne bo spremenilo.«

Dimitrij Rupel je ustanovil Slovensko demokratično zvezo, zatrujoč: »Vse se bo spremenilo.«

Naš komentar

SZD zveza ali stranka?

Slovensko razumništvo se v dobršem delu počuti utesnjeno in ta utesnjenost je skozi vseh teh trinašdeset let prihajala na dan v najrazličnejših oblikah. Utesnjenost se v dobršni meri počutijo tako tisti znotraj komunistične zveze, kakor oni izven nje. Szdljevci slutijo nujno po spreminjanju, čeravno se zdi tudi ta, večkrat omenjani »lok« še nejasen, z meglenimi obrisi prihodnosti.

Kam se bo torej usmeril voz naše politične prihodnosti, je vprašanje, ki zaposluje ta čas na Slovenskem, vse, ki jim ni vseeno. Razmišljanja in ponudbe novih opcij se množijo, česar si še pred petimi leti niti zamisliti nismo mogli. Čeprav smo zadnjič v zvezi z mladinsko »ekskurzijo« v mednarodno sceno rekli, da prva lastovka še ne prinese pomladi, kaže zdaj ob vsem, kar se okrog nas novega godi, vendar vzkliti: »Eppour si muove«. Stevilne napake, ki jih v pregledovanju preteklosti priznavamo, so precejšen korak iz večrajšnje stvarnosti v neko novo obdobje, priznavanje in spoštovanje novih idej poleg doslej edino veljavnih, pa je še odločnejši korak naprej. Do kod bo kdo v tem trenutku stopil, bi bilo ugibanje o strategiji različnih ponudb, v bistvu pa gre za boljše življenje. Ljudstvo ni več neuko in hoče izbirati med boljšim in še boljšim. Ne more se več zadovoljevati z životarjenjem ter obljubami o boljši prihodnosti. Pri tem pa je pomembno ali si bo narod pisal sodbo sam s številnimi žrtvami in zapleti ali pa po poti trezne presoje in brez prenapljenih nestrpnosti.

Na ustanovnem zboru Slovenske demokratične zveze so v Cankarjevem domu različni govorniki povedali veliko nadvse logičnih misli, da bi se tisti hip vsako med nami utegnil vprašati, kaj smo pa doslej delali? Vendar zadeve žal niso tako preproste, da bi jih spet kazalo spoploševati, ker štiridesetletne utesnjenosti ni mogoče spreobrniti čez noč. Tudi zgodovinska dejstva nam poleg poznavanja državne ureditve narekujejo premišljenost in treznost, kajti če smo enkrat zrušili vse do tal in začeli

zidati vse znova, to ne pomeni, da smo že »patentirali« to inovacijo.

Demokracijo očitno še vedno razumevamo različno, kakor razumemo različno tudi pojme svoboda, suverenost in toleranca. Ko pa bo storjen napor in bomo dosegli sporazumno skupno razlago za pojem demokracije, bo s tem podana osnova za njeno uresničevanje. Celotno ob ustanavljanju SDZ je bilo zaznati distinkcije v pojmovanju demokracije. Iz tega so izvirali tudi različni pogledi na temo stranka ali zveza in, če zveza, kakšna zveza in pod katero »marelo«. Ta, na videz formalna dilema pa ima globlje vsebinsko ozadje, ki nas bo v razvoju dogodkov pripeljalo slej ko prej od zahteve po izjasnjevanju za ali proti strankarskemu sistemu in naprej – če za strankarski sistem, za kakšnega, oziroma, če proti – za kakšnega, da se bo v njem našla vsa množica – pluralizem interesov.

Vse je bolje kot ždeti v zasmrjenem brezvetrju, menijo demokrati v SDZ in si s tem pridobivajo simpatije. Po drugi strani pa imamo slabe strankarske izkušnje iz preteklosti pa tudi nova iskanja in pobude v deželah parlamentarnih demokracij.

Ustanovitvi SDZ gre vstric sestopanje partije z oblasti, njeni novi pristopi k problemom in kopnenje vsega tistega, kar je bilo še do včeraj zaledenelo v parolah »za vedno«, »nikoli ne bomo dovolili«, »trdno in nemomajno«...

»Never say never« – »nikoli ne reci nikoli«, pravijo Angleži, o čemer sta jih najbrž poučila zgodovina in sprotno življenje.

Kako pa kaj SZDL ob sprejetju nove članice pod »svojo streho«? Na ustanovnem sestanku SDZ so menili, da bodo ostali pod to streho toliko časa, doklar se ne bodo počutili preveč utesnjene ali morda neenakopravne. Socialistična zveza, takšna kakršna pač ta hip je, je pokazala glede na razmere in razmerja v tej državi, polno mero razumevanja, seveda pa se mora že na samem startu zavedati, da ji nova članica ne bo laskala z lepimi besedami. To se je jasno pokazalo že v Cankarjevem domu: eden od govornikov se je spraševal, proti komu je pravzaprav SZDL v mirnem času fronta, če naj bodo v njej združeni vsi, katerih cilj je napredek naše družbe?

B. Ž. J.

Tovarna
zdravil
n. sol. o.

NOVO MESTO – JUGOSLAVIJA

Glede naše prihodnosti S kakšnim »scenarijem«?

O tem razmišlja dr. Rasto Ovin.
Povzemamo.

Neizprosno zaostajanje označevalcev gospodarskega razvoja, materialna ogroženost vse širših plasti prebivalstva in razpad ideolo-gizirane vizije so v Jugoslaviji zaključili ob-dobje samozadovoljstva. Postali so vsakda-nja tema pogovorov in razlag za vse večjo frustracijo prebivalstva, ki vse bolj javno zahteva spremembe.

Bistveni razlog naših zagat, ugotavlja, je dejstvo, da pomembnih razlik v zgodovin-skem in tudi v vrednostnem pogledu niti ide-ološka niti gospodarska akcija v zadnjih štiri-desetih letih nista uspeli zmanjšati. Namesto da bi te razlike upoštevali in jih skušali obrni-ti skupnosti v prid, so bile do pred nekaj leti z zakonodajno močjo oblasti potiskane iz zavesti ljudi, njihovo prepoznavanje pa ome-jeno kot napad na integriteto skupnosti jugo-slovanskih narodov in narodnosti.

Na eni strani imamo razvita okolja, ki so bila relativno razvita že ob nastanku Jugosla-vije. Odnos do ciljev revolucionarnih spre-memb je v teh okoljih razmeroma racionalen. Ljudje v teh regijah so (prej ko v nerazvitih) pričakovali udejanjanje ideje, ki je obljubla-

la boljše življenje. Povojni razvoj teh priča-kovanj ni izpolnil. V teh okoljih zdaj vidimo izhod v takojšnji vzpostaviti pravne države in demokratičnih institucij za kontrolo orga-nov in predstavnikov oblasti. Zavračamo ko-lektivistično predstavo o družbi. Ta vizija temelji na materialno neodvisnem posamez-niku.

V manj razvitih okoljih je vera v revoluci-onarne ideale dosti manj omejena. Kot po-manjkljivost v dosedanjem razvoju v glav-nem sprejemajo obrazložitev, da gre le za napake, katerih vzroke je moč odpraviti z majhnimi sistemskimi spremembami in predvsem s spremembo prakse.

Dr. Ovin je prepričan, da za razvita jugo-slovanska okolja na eni in nerazvita na drugi strani ni možen enak ekonomski scenarij. Njegovo linearno uveljavljanje bi namreč razlike med regijami v SFRJ le še povečalo, in to tako, da bi razvite regije verjetno ustva-rile bistven hitrejši razvoj, medtem ko bi bilo napredovanje nerazvitih v največji meri od-visno od zveznega konsenza o solidarnosti. Takšna linearnost torej ne pride v poštev.

In sklepno spoznanje?

Program reform bo potrebno še krepko domisliti. Doslej začrtani programi niso do-mišljeni do te mere, da bi bilo mogoče zaupa-ti v njihovo realnost in predvsem v to, da se jim bodo ljudje tvorno odzivali.

A če tega ne bo, se bo »kljub dramatične-mu stanju in nujnosti takojšnjih sprememb nadaljevala zgodba o cesarjevih novih obla-čilih«.

Transverzala kurirjev

Lani ob dnevu republike so na sedežu Združenih PTT or-ganizacij Slovenije v Ljublja-ni podelili novih 35 značk transverzale kurirjev in vezi-stov NOV Slovenije. Doslej jih je bilo razdeljenih že 475.

Prek tisoč kilometrov dol-ga pot poteka od Gančanov v Pomurju skozi Maribor in prek Pohorja na Koroško, v Savinjsko dolino, v Zasavje in Posavje, skozi Ljubljano na Dolenjsko, k Bazi 20 in dalje prek Bele krajine na Notranjsko tja do Slavnika nad Koprom. Opremljena je z 88 spominskimi obeležji, za-jema pa tudi skorajda vse naj-važnejše medvojne poti kurir-jev in vezistov.

Kot je povedal Martin Pre-vorčnik, predsednik odbora

Transverzale, delujočega pri domicilnem odboru Zdrže-nih PTT organizacij Sloveni-je, so vsa dela od trasiranja poti do izdaje vodnika (ki pa ni zgolj geografski opis poti, ampak še kaj več) opravili slovenski ptt delovni kolekti-vi. To obsežno pot vzdržujejo tudi še danes. Kot poznavalci transverzala, ki jih je v Slove-niji prek petdeset, ocenjujejo te poti, poudarjajo, da je Transverzala kurirjev in vezi-stov po svoji zamisli in sliko-vitosti takoj za Slovensko pa tudi ena najdaljših.

Zanimivo je, da so jo neka-teri pohodniki prehodili že večkrat, n.pr. Ljubljancani Slavko Krušnik že kar tri-najstkrat, Vida Pliberšek šestkrat, Francka Zupančič

petkrat, Gojko Bjelaković štirikrat, Jože Dobnik trikrat ter Anton Kočar in Ludvik Piškur oba iz Trbovelj, dva-krat.

Kurirji in vezisti so dali na-rodnoosvobodilnemu boju nedvomno velik prispevek. Bili so marsikdaj več kot sa-mo -posredovalci povelj in vesti.

Junija letos bo minilo dvaj-set let, odkar so se vzdolž Transverzale kurirjev in vezi-stov NOV Slovenije podali na pot prvi pohodniki. Pričaku-jejo, da bodo ob letošnjem dnevu republike podelili značko z vgravirano številko 500.

Drago Miklavc

Novoletno srečanje Kozjancev

Kozjanski borci, živeči v Ljubljani, smo se lani začeli srečevati v Klubu delegatov. Ker pa nas je Kozjanec Ilijaž prijazno povabil in nam dal na voljo gostinsko sobo, se srečujemo v njegovem Bizelj-skem hramu na Tržaški cesti v Ljubljani.

Tu se dobimo vsak drugi torek v mesecu. V Ljubljani živi prek 50 borcev s Kozjan-skega.

V torek, 27. decembra 1988 smo si okrasili gostinsko sobo, poskrbeli za prigrizek in se ob kozarčku bizeljčana od srca poveselili, misleč na nekdaj težke čase. Saj nas je vendar še nekaj tu, kljub zdravstvenim tegobam.

Veseli smo bili, ker so bili med nami tudi Kraigher, Gorjan, Batič, Gobec, Blisk, Albin itd. Trideset Kozjancev si je seglo v roko za srečno in zdravo novo leto 1989.

Vabimo borce Kozjance, ki nas še niso našli, ne glede na to, kje živijo, da se nam pri-družijo.

Ž. D.

Jožica Komadina-Pepca

Kaj meni predsednik

K pogovoru sva sedla v zgodnji jutranji uri – in moj prvi vtis je bil, da je vidno utrujen. Kako tudi ne: dan prej je ves dan sedel na sejah, dopoldne na seji slovenskega cekaja, popoldne in pozno v večer na seji ustavne komisije. Pa tudi noč po tako napornem dnevu ni mogla biti kaj prida. Pod večer pa ga je vrhu tega čakala vožnja z vlakom v Beograd, na sejo zveznega borčevskega odbora, kjer bo, med drugim, na dnevnem redu tudi razprava o aktualnih druž-benopolitičnih dogajanjih v Sloveniji. Moral bo poročati... in se čez dan na to poročilo še pripraviti.

O tem naj bi tekel tudi najin pogovor.

Nerad je ugriznil v mojo željo, da bi razgrnil pogled na »uvajanje strank« na Slovenskem. Borci želijo vedeti...

»Gre za dve stvari – za stališča organizaci-je in za moja gledanja. Oboje je lahko tudi divergentno, kar pomeni, da je težko dajati izja-ve o tem, preden pogledov ne izkristalizi-ramo...«

Ko pa sva ves kompleks teh aktualnih vprašanj v zvezi z novimi gibanji razčlenjevala, so se vendarle izluščili povsem jasni pogledi: stvari smo pripeljali tako daleč, da ljudje hočejo imeti večstrankarski sistem in ga bodo tudi imeli, saj so prepričani in imajo po svoje tudi prav, da je edina možna kontrola takrat, če ena stranka kontrolira drugo; doslej, ko smo kontrolirali sami sebe, se ve, kako je to bilo in kdo je komu odgovarjal. Skratka, gre za proces, ki se ga ne da več ustaviti.

Toda: »Ta gibanja ne smejo biti uperjena proti, ampak za: za boljše, za več demokracije, za večjo ustvarjalnost...« poudari.

A kakšna po vaši presoji so?

»Kar sem prebral, naj gre za socialdemokrate ali za Slovensko demokratično zvezo, mi ne ugaja, ker v tem ne vidim pravega programa... kam, kako, v kakšni smeri in tako naprej. To je eno. Drugo, kar je simptomatično za te ljudi, pa je, da so napadalni in nimajo kulture dialoga. Važno je torej, da se bodo v okviru tega več-

strankarskega pluralizma čimprej vzpostavila pravila obnašanja...«

Odločilnega pomena pri vsem tem pa je ven-darle temeljita prenova socialistične zveze, ki mora prenehati delovati forumsko in postati organizacija ljudi. »Socialistična zveza mora bi-ti taka, da bo dejansko prostor za vse človeške pobude in razprave okrog teh pobud.«

Ob tem pa je Bojan Polak zelo določno poudaril: »Dogajanja v Jugoslaviji in ekonom-ski položaj v Jugoslaviji so danes taki, da bi se morali ukvarjati z drugimi stvarmi. Danes ni najbolj pereče to, ali bomo imeli dve stranki ali eno ali nobeno, ampak, ali bomo imeli jutri kruh... to je važno. In ni dobro, da so politične sile v Sloveniji stalno v nekakšni defenzivi pred vseh vrst izzivi, medtem ko so osnovni problemi – kljub zelo jasnim izhodiščem slovenske partijske konference – nenehno v drugem planu.«

Zapisal: V. Konjar

Skupnost borcev Cankarjevega bataljona
razpisuje

NATEČAJ

za pisanje zgodovine Cankarjevega bataljona

Monografski prikaz naj zajame nastanek, razvoj, boje in življenje enote od prvih parti-zanskih skupin na Gorenjskem do skupin, na katere se je bataljon razdelil po dražgoški bitki.

Pisec (ali pisci) naj pošljejo raziskovalni načrt in kratko predstavitev svojega videnja

vsebine besedila in prilog do 28. februarja 1989 na naslov: Občinski odbor ZZB Škofja Loka, Domicilni odbor skupnosti borcev Cankarjevega bataljona, Kidričeva 1, 64220 Škofja Loka.

Predložene predloge bo ocenila strokovna komisija.

Naročnik bo avtorjem izbranega projekta plačal stroške raziskovanja in zagotovil avtor-ski honorar.

Rok oddaje besedila je 31. december 1990, delo bo predvidoma objavljeno v počastitev 50-letnice ustanovitve bataljona leta 1991.

Dodatne informacije dobite pri domicil-nem odboru v Škofji Loki. (Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka, telefon 620-006).

BORCI ŠTIRINAJSTE DIVIZIJE!

Ob 45. obletnici pohoda 14. divizije na Štajersko vas vabimo na zbor Skupnosti borcev in na 26. tradicionalno tovariško srečanje, ki bo v soboto, 4. februarja 1989 ob 12. uri v Domu JLA v Ljubljani.

ODBOR SKUPNOSTI BORCEV
XIV. DIVIZIJE

Mladina o političnem sistemu

V začetku januarja je predsedstvo RK ZSMS na svoji 8. seji sklenilo, da bo med sedanjim spreminjanjem slovenske ustave poskušalo preoblikovati enega od treh zborov.sloven-skega parlamenta v splošni zbor. Vanj naj bi bili poslanci voljeni neposredno, medtem ko bi bila ostala dva zbora (zaradi omejitev ustave) še naprej voljena posredno. Seveda bo v tem smislu treba napisati tudi poseben zakon o interes-nem združevanju državljanov, ki bo neodvisnim skupinam omogočal samostojen in enakopraven nastop na volitvah.

Beseda je nanesla tudi na tako imenovano (in doslej vedno zelo poudarjeno) frontno delovanje slovenske mladinske organizacije, ki je na ta način (v času omejenega političnega prostora) nudila legitimnost novonastajajočim družbenim gibanjem. Mladinci menijo, da je politični prostor danes v Sloveniji dobil večje razsežnosti in je dovolj odprt za uveljavljanje in samostojnost raznih organizacij.

Glede nastajanja nove zvezne vlade Zveza socialistične mladine Slovenije predlaga, naj bi bil novi državni obrambni minister iz vrst civilistov, medtem ko so se glede šefa zvezne vlade opredelili za Janeza Bohoriča.

40 let partijskega spomina

V ilirskobistriškem Domu armade so počastili osemnaj-sterico »starih« komunistov, tistih s 40-letnim partijskim stažem. Posebne plakete je jubilarom, zbranim na tova-riškem srečanju izročil pred-sednik občinske konference ZKS.

Petar Nikolič

SKUPNOST BORCEV
PROMETNO TEHNIČNE
SLUŽBE NOV SLOVE-
NIJE

Vabimo borce prometno teh-nične službe na 2. zbor, ki bo v četrtek, 26. januarja 1989 ob 11. uri v prostorih RO ZZB, Vrtača 11 v Ljubljani. Na zboru bo odbor skupnosti predložil novi osnutek monografije prometno tehnične službe NOV Slovenije.

Za odbor skupnosti:
Kovač

POPRAVEK

Dolžan sem popraviti napačno navedbo, kot sem jo zapisal v Por-tretu Jožeta Kotnika (TV-15, letnik 1989, štev. 1, stran 11). Baza 1323 (Znanstveni inštitut) ni bila v Ko-čevskem Rogu, temveč na obronku doline Kolpe (v gozdovih nad Fer-drengom).

Dejan Vončina

POIZVEDBA

Med pohodom 30. divizije NOVJ v Beneško Slovenijo v februarju 1944. leta je bil med mnogimi tudi mlad partizan, ki se je pristo-voljno javil, da poišče in pripelje na pl. Kolovrat zdravnika, ki bo nudi nujno pomoč ranjenim borcem iz 3. bataljona 19. brigade »S. Kosovelac«. Ranjeni so bili v boju pod vasjo Foni (pl. Kolovrat) 13. februarja 1944. l.

Mladi partizan je bil doma iz Vrsna. Še istega dne zvečer se je napotil proti Soči, čeprav je vedel, da so jo Nemci dobro zastražili. Ne glede na to se je rojak iz vasi Vrsno podal na pot, da pripelje zdravnika. Dr. Dušana Možina je našel v vasi Čadrg ter se z njim takoj podal nazaj prek Tolminke in Soče v Beneško Slovenijo, v vas Zaločila (Rucchin). Prišla sta hitro in dr. Možina je ranjencem zares izdatno pomagal.

Kdo je bil mladi partizan?

Kdor kaj ve o tem dogodku in o mladem partizanu, naj se mi oglasi na naslov:

Franc Črnugelj-Zorko:
61000 Ljubljana
Ulica bratov Učakar 22.

(Pre)dolgo v začetku

Zvezna skupščina je zavrnila predlog predsedstva SFRJ o ponovni izvolitvi 31 članov sveta federacije, ki šteje 160 članov. S tem je dala zvezna skupščina jasno vedeti, da svet federacije ni potreben, vendar pa bo še obstajal do leta 1991.

Svet federacije so ustanovili leta 1963 kot posvetovalno telo federacije. Vanj so bili imenovani ugledni državljani (revolucionarji, generali, znanstveniki, kulturniki).

Svet federacije ni imel do sprejetja nove ustave leta 1974 nobene seje, do leta 1988 pa jih je imel vsega skupaj, reci in piši, sedem! Pomeni, da člani sveta federacije niso bili preobremenjeni...

To je zame jasen dokaz, da je bil ta organ že takoj po ustanovitvi porinjen v zapeček, članstvo v svetu pa je postalo častno. Tak svet federacije dejansko ni bil nikomur potreben.

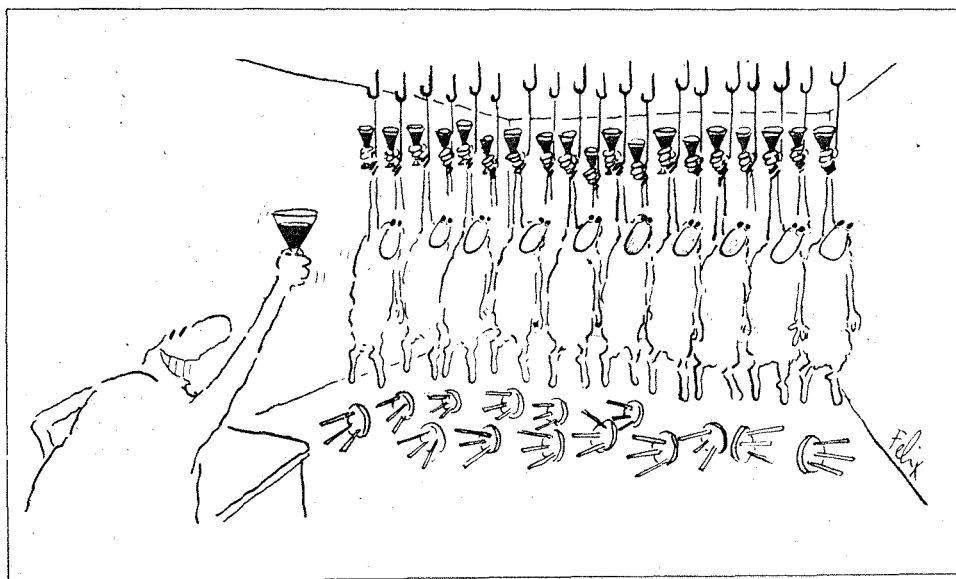
Zato so člani sveta že sami začeli opozarjati: »Če predsedstvo SFRJ ne čuti potrebe, da sliši naše mnenje o velikih težavah, v katerih je naša domovina, potem svet ni več potreben!«

S to ugotovitvijo se strinjam... Da je javnost spet slišala o svetu federacije, ni poskrbel nihče drug kot - afera Agrokomerc. Leta 1987 so namreč iz sveta izključili Hakijo Pozderca in na pobudo predsedstva CK ZKJ še Fadila Hoxho.

Vendar pa svet federacije kljub očitni nedelavnosti ni bil prav poceni. Lani je stal 420 milijonov dinarjev, seveda iz proračuna federacije: od tega je šlo za osebne dohodke delovne skupnosti 390 milijonov dinarjev.

Svet federacije ima v petem nadstropju palače federacije v Beogradu trideset pisarn, v katerih sedi prav toliko tehničnih sekretarjev. Seveda so članom sveta na voljo tudi avtomobili, toda samo za vožnje po Beogradu (a zunaj mesta samo za službena potovanja in v primeru bolezni.)

Samo sedem sej v vsem času obstoja sveta federacije je bore malo, ždenje v zapečku pa vse predolgo in predrago...

Kaj je s Pančevskim?

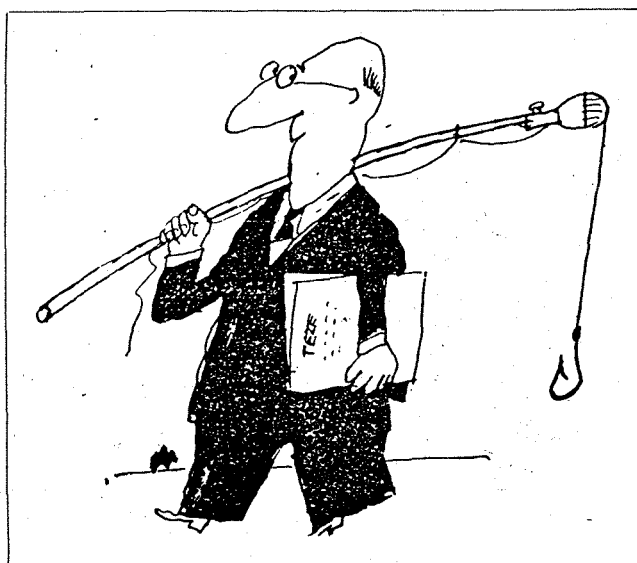
Bral sem: »Slovenija se je izognila kritiki, da bi bila kriva za razpad reformnih prizadevanj. Da je s svojo gospodarsko strukturo povzročila gospodarsko krizo, se je za zaprtimi vrati že govorilo. In to ne kdorkoli! Kolumb je bil Milan Pančevski, član predsedstva CK ZKJ in možni novi predsednik tega organa.«

Če me spomin ne vara, Pančevski ni prav priljubljen med člani jugoslovanskega cekaja. Na tajnem glasovanju in znani 17. seji CK ZKJ je dobil sorazmerno malo glasov in je bil tik pred Dušanom Čkrebićem, ki edini med člani predsedstva ni dobil dovolj glasov za zaupnico.

Če ZK Jugoslavije noče povsem zapraviti še preostalega ugleda, mora še pred sprejet-

jem in objavo možne kandidate Pančevskega za predsednika predsedstva CK ZKJ razčistiti nekatere obtožbe na račun Pančevskega.

Delegat v zboru združenega dela skupščine občine Struga (SR Makedonija) je na seji

vprašal, kdo je dal članu predsedstva CK ZKJ iz Makedonije Milanu Pančevskemu brezplačno parcelo v bližnjem vikendaškem naselju Elem Kamen, in to brez gradbenega dovoljenja ali kakršnekoli tehnične dokumentacije, za katero niti zaprosil ni.

Kume Gagoski ni dobil odgovora, toda odtelet ni več delegat... Prebivalci Struge so odboru skupščine SFRJ za notranjo politiko poslali pismo, v katerem razkrinkavajo mračne igre struških političnih veljakov. V pismu so med drugim zapisali (navajam): »Jakov Lazaroski (šef makedonskih komunistov, prip. Sime) se lahko pohvali, da ima prav takšne zasluge kot nekateri funkcionarji iz BiH, ki so si najeli posojilo in si v Neumu postavili vile. Na vzpetini ob Ohridskem jezeru ima razkošno vilo, prav tako jo ima

v vasi Katlanovo pri Skopju, pa še hiso v rojstni vasi Oktisi. S podobno posestjo se ponaša Milan Pančevski, ki si je pred hišo ob Ohridskem jezeru zgradil celo pristanišče, čeprav predpisi to najstrožje prepovedujejo.«

Trdo preizkušeni Vevčani so tako dobili zaveznike v prebivalcih Struge in naposled niso več sami v boju proti struški in makedonski birokraciji.

Vse obtožbe je treba resno preveriti, z resnico pa seznaniti jugoslovansko javnost. Naj ob tem še spomnim, da je bosanskohercegovo vodstvo sprva večkrat energično trdilo, da je bilo pri gradnji vil v Neumu vse zakonito, kasneje pa se je pokazalo ravno nasprotno...

Trdijo, da si je najlepšo vilo v Neumu postavil Milanko Renovica, bivši šef jugoslo-

vanskih komunistov, ki je moral kasneje zaradi tega dati ostavko na mesto člana predsedstva CK ZKJ.

Beograjska revija Galaksija pa se je potrudila in izdala posebno Prilogo »Lepe kuće Neumske«. Oglas objavljam.

U specijalnem izdanju časopisa GALAKSIJA LEPE KUĆE

SPECIJALNI PRILOG LEPE KUĆE NEUMSKE

Ekskluzivna foto-reportaža o kućama za odmor:
● Milanka Renovice
● Toda Kurtovića
● Munira Mesihovića
● Tomislava Krešića
● Zarka Međugorca
u najpoznatijem vikend naselju u Jugoslaviji

Sporna spominska plošča

V samostanu Prohor Pčinjski se je 2. avgusta 1944 konstituiral ASNOM (Antifašistično sobranie na narodnoto oslobođuvanje na Makedonija) kot vrhovno predstavništvo, zakonodajno in izvršno telo ljudske oblasti Makedonije med NOB.

Ob 25-letnici tega za makedonski narod zelo pomembnega dogodka so v samostanu Prohor Pčinjski, ki leži v južni Srbiji, odprli Spominski mu-

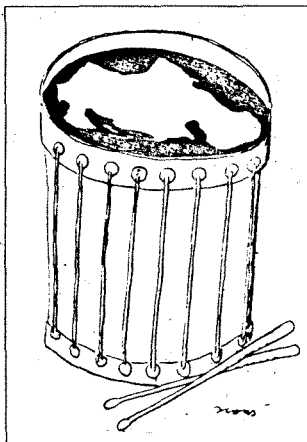
zej ASNOM. Na steno samostanskega konaka (gostišča s prenočišči) pa so v makedonščini postavili ploščo v spomin na zgodovinsko zasiedanje ASNOM.

Pred kratkim pa so »neznani« storilci spominsko ploščo povsem nepričakovano odstranili, kar je izzvalo upravičeno burne proteste makedonske javnosti. Na intervencijo državnih organov Makedonije so spominsko ploščo kmalu vrnilo na staro mesto.

To je bil povod, da sta se v samostanu Prohor Pčinjski

sestala srbski minister za kulturo prof. dr. Milan Ranković in njegov makedonski kolega prof. dr. Savo Klimovski. Dotaknila sta se več desetletij stare občutljive »tabu« teme, ki kali odnose med obema republikama. Gre za uporabo in vzdrževanje Spominskega muzeja ASNOM v samostanu Prohor Pčinjski na eni strani ter za potrebno zaščito in vzdrževanje pokopališč padlih srbskih vojakov in srbskih kulturnih spomenikov v Makedoniji na drugi strani.

Ministra sta se dogovorila,

da je treba oba problema čimprej dokončno rešiti v dogovoru med skupščinama SR Srbije in SR Makedonije.

Srbski minister za kulturo je še dodal, da je odstranitev spominske plošče presenetila tudi srbsko javnost in srbsko vlado, vendar tega dogodka ni treba dramatisirati...

Srbski minister za kulturo je še dodal, da je odstranitev spominske plošče presenetila tudi srbsko javnost in srbsko vlado, vendar tega dogodka ni treba dramatisirati... Ob srečanju obeh mini-

strov, ki je bilo, kot so poročali, uspešno, pa javnost le ni izvedela, komu je bila pravzaprav napoti spominska plošča v makedonščini, tako da je ostal kulturni zločin docela nepojasnen.

Ob tem se mi nehotе vsiljuje primerjava: kakšen hud vik in krik bi dvignili v Srbiji, če bi se kaj podobnega, recimo, zgodilo s srbsko spominsko ploščo na Kosovu...

Ni treba biti posebej pronicljiv, da ugotoviti, da gre tudi v tem primeru za dvojna merila...

Vaš Sime

Na prehodu iz starega v novo leto je TV-15 zabeležil prek dva tisoč odpovedi

Iz vaših sporočil

Težko sem se odločil za ta korak, da moram odpovedati časopis, ki me je pogostokrat vračal v moja mlada leta, ko sem 15-leten fant kot komisar čete spodbujal svoje soborce v dobrem, pa velikokrat tudi v zelo kritičnih situacijah, kadar je šlo za biti ali ne biti.

Danes pa moram vreči puško v koruzo, ker me je ta družba tako izčrpala, da gmotno nisem več sposoben plačevati stvari, ki postajajo v zadnjem času, tako kot vaš oziroma naš časopis, luksuz, življenjsko nevažna potrošnja. Priloženo vam vračam položnico za leto 1989 z željo, da se bom mogoče še kdaj lahko ponovno naročil na svoj časopis.

Tovariško vas pozdravlja vaš soborec in bralec

Anton Šum
Kisovec

Oglašam se in sporočam, da ne morem biti naprej vaš naročnik, ker finančno ne zmorem. Saj sem imel ta časopis rad, vedno sem z veseljem prebral vse zanimive stvari. Skratka, ker rad berem, sem bil z njim zadovoljen, zdaj pa res ne zmorem več, saj imam komaj za preživetje.

Vas lepo pozdravljam, saj sem bil veliko let vaš zvesti naročnik.

Stane Raisner
Izola

Vračam poslano položnico. Razlog: odpoved nadaljnje naročnine. Vzroka ni potrebno navajati, saj ga vsi poznamo, še bolj pa čutimo.

Težko se je odločiti za ta korak. Žal ne gre drugače. Oprostite.

Alojz Zega
Postojna

Ker mi inflacija dobro grize pokojnino, se moram, žal, s 1. 1. 1989 odpovedati svojemu prijatelju TV-15.

Prosim za razumevanje,

Dušan Regent
Portorož

Prejela sem vaše obvestilo in položnico glede prihodnjega urejanja naročnine. Popolnoma razumem, da ste v skrbeh, kako bo z nadaljnjo inflacijo. Prav to tudi mene skrbi, zato vam vračam položnico in prosim, da me črtate s seznama naročnikov s 1. 1. 89. Rada sem brala TV-15, saj je to naš borčevski poročevalec.

Žal mi je, toda zaradi inflacije si naročnine ne morem privoščiti še v prihodnje.

Tovariško vas pozdravlja vaša bralka

Franja Korošec
Tüovo Velenje

Uredništvo obveščam, da bi se rada odpovedala naročnini na TV-15. Kot starejša oseba ne najdem časa niti za tekoče dogajanje, kaj šele za druge stvari. Vaš časopis je hvale vreden, kar potrjuje tudi to, da sem bila nanj naročena od začetka izhajanja.

Prosim, da to vzamete tudi kot pohvalo vaših založbi.

Nevenka Albreht
Cerkno

Odpovedujem naročnino časopisa TV-15 s 1. 1. 1989. Hvala za vaše razumevanje. Prihajajo pač taki časi, da se moramo marsičemu odpovedati. Stabilizacijski ukrepi, prevarani borci. Za kar so morali pred mnogimi leti umreti... bog ne daj, da bi morali zdaj še enkrat živeti in videti, za kakšne ideale so umrli.

Ostali bomo zvesti, a prevarani,

Franc Mahnič
Pleševica-Sežana

Dragi tovariši! Leto 1989 je tudi za mene in mojo soprogo neznanka. Ker imam samo minimalno borčevsko pokojnino, moja žena pa prav tako minimalno starostno, odjavljava vaš časopis, čeprav sva bila doslej vaša stalna naročnika.

Janko Logar
Železniki

Nobelova nagrada v pravih rokah

Modre čelade

Na bližnjem vzhodu je danes komaj še kakšna tako mirna pokrajina kot je Golanška visoka planota. Tam nadzirajo premirje mirovne sile ZN, znane »modre čelade«, lanski Nobelov nagrajenec za mir. Hribi vzhodno od Tiberiasa v Siriji, ki jih je Izrael v jomkipurski vojni leta 1973 zasedel, leta 1982 pa anektiral, ostajajo povod za povračilne sanje in sovraštvo do »cionističnega sovražnika«. Toda niti Jeruzalem, niti Damask si v tem trenutku ne želita vojne.

»Obe strani potrebujejo mir, zato pa smo mi tukaj«, je dejal danski major Ove Nielsen. »Leta 1974. sta Izrael in Sirija vzpostavila 14 kilometrov široko tamponsko cono ob 80 kilometrov dolgi meji. Naša skrb je, da v tej AOS, demilitariziranem »area of separation« nihanje ne nosi orožja in da 25 km globoko na ozemlju z obeh strani področja AOL imenovane »area of limitation« nobena stran ne prekorači najvišjega dovoljenega števila vojakov in oborožitve.«

Priročen zemljevid, ki ga imajo oficirji sil ZN, kaže območje AOS med »alfa« mejo na zahodu in »bravo« linijo na vzhodu. Za obema črtama so napisane okrajšave, ki naj bi vzbujale strah: Ausbatt, Finnbatt, Canlog ali celo Pollog, v resnici pa so to okrajšave za bataljone sil ZN. Mir v tem delu sveta varujeta ustanovi UNDOF in UNTSO.

UNDOF je okrajšava za United Nations Disengagement Observer Forces, enota, ki šteje 1350 vojakov iz Avstrije, Finske, Kanade in Poljske. Ti vojaki patrolirajo po AOS tamponski coni, ki je sicer pod sirske civilno upravo in vsakih 14 dni preverjajo moč sirske vojske in izraelske vojaške enote na obeh straneh AOL, to je razmejitevne črte na Golanskem višavju.

Njihovo dejavnost podpira UNTSO, United Nations Truce Supervision Organization, ki ima vse od leta 1948 svoj štab v Jeruzalemu. Na voljo ima 300 vojaških opazovalcev iz 17 držav.

Niso potrebni bojevitil ljudje

Major Nielson je dopotoval iz svojega štaba v Damasku na Golansko visoko planoto, na linijo »alfa« ob izraelski meji tamponske cone. Tam naj bi sprejel in vodil delegacijo tujih novinarjev, ki je obiskala sile ZN. Nobelova nagrada za mir zavezuje tudi takšne odposlance, kot so oficirji mirovni sil. Postavni danski oficir je pri svoji 45 letih v ekipi opazovalcev vzgled oficirja. »Prepričan sem, da ZN izbirajo na nalogo ob izraelsko-sirski meji samo izkušene in uravnovešene vojaške«, je dejal major. Ni prostora za ljudi, ki v misli mednarodnih mirovni sil vidijo priložnost, da bi se izkazali s svojo bojevitostjo. Na Golanu je potrebno potrpljenje, če naj si oficir pridobi zaupanje obeh sprtih strani.?

Tega zaupanja ni bilo vedno. Ko so leta 1973. Sirci napadli Izrael, so na Golanski planoti razbili opazovalno postojanko sil ZN. Danskega oficirja, ki so ga zalotili za belimi stenami, so poslali v sirske ujetništvo. Vseh 70 km do Damaska je

prehodil bos. »Ko je prišel v Damask, so bile njegove noge podobne kaši«, je pojasnjeval Nielson.

Danes so vojaki ZN obuti. Videti je, da Sirci verjamejo v nevtralnost UNDOF posadke. To je posledica vsakodnevnih stikov med sirske oficirji in predstavniki sil ZN v Damasku. Enako nekomplikirani so stiki med oficirji ZN in Izraelci. »Enote UNDOF so res zaslužile Nobelovo nagrado« je nekam v brado govoril predstavnik izraelske vojske, polkovnik Raanan Gissin.

Samo pet kilometrov prostora ločuje linijo bravo in alfa na koti OP-51, ki je opazovalna postaja na izraelski strani tamponske cone. Če po naključju ravno tedaj ne grejeta konzerv ali pa pomivata krožnikov, potem oba oficirja opravljata svoje glavno delo na koti: opazujejo. Njun pogled preiskuje ozemlje za meter visoko izraelsko oviro iz bodeče žice, rjavo zemljo, na kateri je še veliko železnih ostankov iz časov jomkipurske vojne in se ustavlja na neometanih hišah družovske vasi. Njeni prebivalci se že leta dolgo lahko pogovarjajo le po zvočnikih s sorodniki v komaj 100 metrov oddaljeni vasi na drugi strani razmejitevne črte. Ko daljnogled preišče še hribe v bližini razmejitevne črte bravo, se začne pogled umikati nazaj in se še za trenutek ustavi ob čredi ovac, ki se pasejo ob nevidni alfa liniji.

Težave z ovci in kravami

»Ovce so še najbolj zanimive«, je govoril neki nizozemski kapetan, ki je bil s svojim švedskim kolegom tedaj v službi na opazovalnici. »Živali se še vedno napajajo pri istih vodnjakih, kakor pred sto leti. Ne spoštujemo pogodbe med Sirijo in Izraelom. Če samo ovce prestopijo linijo alfa, to še ni kršitev pogodbe. Če pa se za njimi poda še pastir, potem moramo posredovati.«

Ker se tudi Izraelci razumejo na ovce, prihaja na več krajih alfa linije do neke vrste »permanentne, dovoljene kršitve

pred nedavnim dobesedno padali s postelj, ko je nenadoma nekaj eksplodiralo. Vsak vedno pomisli na vojno, da se je zopet začelo. Pa ni bilo vojne, le neka krava je stopila na mino in jo aktivirala.«

Protitankovske mine iz časov jomkipurske vojne poskrbijo za edino razburjenje sil ZN v tamponski coni. Lani je močan naliiv izkopal mino, voda pa jo je odnesla na cesto, po kateri se je pripeljal tovornjak avstrijskega bataljona. Eksplozirala je natančno pod zadnjo osjo tovornjaka.

Od tedaj ni treba štabu UNDOF nič več poročati v centralo ZN v New Yorku o takšnih incidentih. Tam imajo zdaj druge skrbi: Irak-Iran in Namibija.

Tajnica v palači ZN v New Yorku samo zmajuje z glavo. »No way«, odgovarja v telefon vsakokrat, ko nekdo zahteva termin za obisk pri enotah ZN. Kolikokrat s svojim dogovorom povzroči jezo na drugi strani zveze, je mogoče razbrati iz zmešnjave zelenih in rumenih listov na njeni mizi. »Ne pretrgano se oglašajo diploma-

Že polnih štirideset let v službi miru: pripadnik »modrih čelad«, mirovni sil ZN na eni izmed številnih opazovalnic na kriznem žarišču. Njihov idealizem je bil nagrajen z Nobelovo nagrado za mir.

ti«, je dejala. Komaj je zavrnila predstavnika Gane, se je že oglašil nekdo iz Daljnega vzhoda. Tudi ta je slišal neizprosni. »No way.«

Medtem ko je zeleno-rumeni kupček še naraščal, je vstopil v pisarno Finec Martti Ahtisari, pobaščenelec za Namibijo.

saari se je zanimal tudi pri zahodnonemških diplomatih, če je ZR Nemčija pripravljena sodelovati v tej »namibijski operaciji« morda z opazovalci na volitvah ali s helikopterji, ki bi prevzeli transport. Zunanji minister Genscher je zavrnil takšno sodelovanje.

Scenarij za rešitev namibijskega vprašanja je že skoraj dokončan: umik Južnoafričanov iz Namibije, umik Kubancev iz Angole, volitve pod nadzorstvom ZN, ki bi jih zavarovala posebna »Peacekeeping-Operation«. Potrebni bo več kakor 1000 civilnih predstavnikov ZN za izvedbo volitev in več kakor 7000 vojakov za mirovne sile. Takoj so sestavili ustrezne sezname, vendar so jih že kmalu vrgli v koš, ker se je na pogajanjih o neodvisnosti Namibije nekaj zataknilo. Potem pa se je proces ponovil.

Nov način dela

Namibija bo že 16. »peacekeeping« operacija ZN. Na štirih različnih kriznih žariščih je trenutno 10000 vojakov iz 35 držav. Poveljuje jim generalni sekretar ZN Peres de Cuellar.

mentov ZN pripravijo nekje za kulisami, saj sicer ne bi bilo mogoče dobiti potrebnega konsenza.

Ta nepričakovana dobra volja pri iskanju konsenza je prišla še posebno do izraza v minulih 24 mesecih zaradi nove sovjetske zunanje politike. Ta politika si je pridobila zaupanje potem, ko so se maja 1988 začele sovjetske čete umikati iz Afganistana in zdaj, ko je dosežen sporazum o umiku Kubancev iz Angole. »Aparat ZN«, je dejal Peres de Cuellar, »je idealna priložnost za vse sprte strani, da ohranijo svojo čast.«

Presenetljiva je bila izjava generalnega sekretarja, da ZN sicer ne vzpostavljajo miru, vedno pa so sposobni omiliti krizo. »Naši dnevi in noči so bili napolnjeni z neskončnimi stiki, srečanji, formulacijami, brzojavami, govori, intervjuji s poslaniki in predstavniki tiska«, se spominja britanski diplomat Urquhart. Ob njegovem sodelovanju in s pomočjo tedanjega kanadskega zunanjega ministra Lesterja Pearsona je Dag Hammarskjöld sestavil osnutek za mirovne sile ZN, ki

šestdnevna vojna, v kateri je izgubilo življenje tudi 15 vojakov iz sestave sil ZN.

Operacija v Kongu

Sedem let prej se je nakazoval somrak sil ZN, ko jih je Dag Hammarskjöld poslal v Kongo. Varnostni svet je zbral 20 000 vojakov, ki so vkorakali v državo, da bi preprečili secesijo nekaterih provinc, ki so menda prejemale pomoč od zunaj. Francija in vzhodnoevropske države so bile mnenja, da je bila to ilegalna operacija. Kongo, zdaj Zaire, je sicer ostal neokrnjen, težko pa je bilo zbrati denar za kritje stroškov te operacije modrih čelad. V kongoški operaciji je padlo 234 vojakov ZN, v letalski nesreči nad Afriko pa je izgubil življenje tudi generalni sekretar ZN Dag Hammarskjöld. Leta 1964. se je začela prva finančna kriza ZN. Do danes so ZDA dolžne ZN 467 milijonov dolarjev prispevka v osnovni proračun. 70 milijonov za vzdrževanje mirovni sil in več kakor 100 milijonov dolarjev za delo posebnih agencij ZN. Šele oktobra 1988 je ameriški predsednik Ronald Reagan sporočil, da bo njegova država te dolge plačala.

V prvih sedmih letih iransko-iraške vojne je bilo malo prizadevanj za uveljavitev miroljubne politike ob Zaliivu. Šele potem, ko je padlo milijon vojakov, sta veselili odkrili svoje skupne interese za ustavitev te vojne. Minilo je še eno leto, preden so prišla prva znamenja za spravo. Julija 1988 so sprejeli mirovni načrt, znan kot resolucija št. 598, nakar so ustanovili odred opazovalcev ZN za nadziranje premirja. V Teheranu so posuli s cvetjem tiste ulice, po katerih so hodili prvi predstavniki sil ZN.

Kako velika je razlika med premirjem in varovanjem miru, je zgled Južni Libanon. Tam je 5840 modrih čelad, največja enota modrih čelad, katerih vzdrževanje stane ZN vsak dan 366 000 dolarjev. »Dobili smo neuresničljiv mandat«, se pritožuje po rangi najvišji vojak ZN na bližnjem vzhodu, finski general Ensio Siilasvuo, kajti njegovi vojaki nimajo nikakršnih policijskih pooblastil. Od sedeža ZN vedno znova zahtevajo več pooblastil in sredstev, tudi tankov, toda Brian Urquhart jih stalno zavrača. »Modre čelade ne smejo imeti sovražnikov«, je dejal in nadaljeval, da »ne smemo storiti ničesar, kar bi spor še nadalje zaostrovalo«.

★ ★ ★

Včasih pa se vojaki ZN le postavijo v položaj pravih junakov. Ko so leta 1982. Izraelci začeli svojo invazijo, imenovano »Mir v Galileji«, je neki most nanjihovi poti stržilo šest nepalskih vojakov. Ustavili so izraelsko patroljo, ki je prišla do mostu in ji sporočila, da bodo branili most, pa »čeprav se zavedajo, da bodo imeli pri tem 100 odstotne izgube.« Izraelsko vrhovno poveljstvo je takoj sklenilo, da se branjenega mostu ne bodo dotaknili, nakar so postavili v neposredni bližini pontonski most in nadaljevali prodiranje. Ofenziva je imela en dan zamude. Še danes izkazujejo Izraelci zaradi tega dogodka vse spoštovanje do nepalskih vojakov.

Vojne pa vojaki ZN niso mogli preprečiti. V Libanonu so modre čelade brez moči, ker sprte strani ne kažejo nobene pripravljenosti za sodelovanje.

Florjan Lajmš

Če katera od sprtih strani poskuša utrditi svoje položaje na fronti, so tam takoj opazovalci iz vrst modrih čelad. »Kako po pravilu«, pojasnjujejo oficirji ZN, Iranci ali Perzijci po naši intervenciji takoj odnesejo vreče s peskom na staro mesto in podrejo bunkerje, ki so jih na tihem in hitro sezidali. Vsak strel, ki odjekne v času premirja, je povod za takojšnjo preiskavo, nakar je spor nevtraliziran. Modre čelade delujejo na iraško-iranski fronti kot simbolični most, ki je sposoben nositi vso težo zaradi tega, ker so diplomati na sedežu ZN že prej dosegli soglasje vseh prizadetih strani.

Presenetljivo je tole: Ustanovna listina ZN ne pozna niti izraza niti instrumentarija modrih čelad. Sedmo poglavje Ustanovne listine sicer daje varnostnemu svetu določena pooblastila: lahko uvede nekatere kaznovalne akcije kot na primer prekinitev telefonskih zvez ali blokiranje vodnih poti, lahko pa se z vojaško enoto ZN tudi upre »agresorju«. Toda, vse te besede so dozdaj ostale mrtva črka na papirju, ker v Varnostnem svetu ni bilo mogoče doseči soglasja. Samo enkrat, leta 1950. med Korejsko krizo, je Varnostni svet ukrepal kot oboroženi varuh miru na svetu in se na zahtevo ZDA zapletel v triletno vojno, v kateri je pod zastavo ZN padlo 74.000 vojakov.

dogovora«, je dejal major Nielson in pojasnil, da so to stvari, ki predstavnik sil ZN zblížujejo tako z Izraelci, kakor tudi s Sirci.

»Vse je tako nenavadno mirno na tem sektorju«, je dejal nizozemski stotnik, »da smo

Samo oglašil se je, nato pa odhitel na drugo sejo. Začel je sestavljati oddelek modrih čelad za Namibijo. Vojaki ZN naj bi v nekdanji Nemški jugozahodni Afriki nadzirali umik južnoafriških čet, nato pa tudi prve volitve v Namibiji. Ahti-

Na Golanski planoti so vojaške enote, v Jeruzalemu imajo svoj sedež opazovalci, druge modre čelade pa nadzorujejo mejno območje med Izraelom in Libanonom. Drugi kontingenti sil ZN opravljajo stražarsko dolžnost na Cipru, na meji med Pakistanom in Indijo ter zdaj tudi na meji med Irakom in Iranom. Poleg teh je že nekaj mesecev 50 opazovalcev ZN v Afganistanu. V načrtu so že nove naloge, v Kampučiji in v Zahodni Sahari na primer. Pred nedavnim je sovjetska stran znova pogrela staro idejo, da bi imeli ZN v pripravljenosti stalno enoto za ohranjanje miru na kriznih območjih.

Ni še dolgo tega, ko so imeli ZN še za shajališče klepetulj, zdaj pa veljajo za učinkovitega varuha miru, saj se, preden postavijo enoto mirovni sil, mora najprej sestati Varnostni svet ZN in odločiti o njenem mandatu. V zvezi z Namibijo je pet držav sestavilo ustrezno resolucijo in jo predlagalo. Resolucija zahteva odpravo ilegalne južnoafriške uprave v Namibiji in organiziranje svobodnih volitev pod nadzorstvom ZN. To resolucijo so dopolnili na posvetovanjih številnih delegacij.

Osnutek resolucij, takoimeno »non-papers« (brez naslova in brez podpisa), najpogostejše sestavijo že prej na raznih sprejemih, kosilih in drugih priložnostih. To je že tudi priložnost za prvo usklajevanje, saj ni dvoma, da večino doku-

so varovale Sueški prekop in omogočile invazijskim vojskam, da so se »častno umaknile«.

Modre čelade na Suezu so sestavljali vojaki iz desetih držav. Imeli so svoje uniforme, na njih pa emblem ZN. Glave so imeli zavarovane z modrimi čeladami, na njih pa tudi emblem svetovne organizacije. Embleme je bilo mogoče izdelati v nekaj dneh, nikakor pa ne 6000 čelad. Rešitev so našli tako, da so Američani poslali potrebne čelade iz svojih evropskih skladišč. Od tedaj nosijo vojaki ZN modro prebarvane ameriške vojaške čelade iz 2. svetovne vojne.

Med svojo prvo nalogo so bili vojaki ZN še precej nemirni. Že prvi dan so obstreljevali neko mošejo. Ko je mujezin začel vabiti k molitvi, so nekateri vojaki modrih čelad menili, da poziva k vstaji zoper tuje čete, zato so izstrelili nekaj krogel proti minaretu. Kmalu nato pa so vojaki izjemno dobro opravili nalogo, zaradi katere so prišli na obale Sueškega prekopa. Najprej so nadzirali umik invazijskih čet iz Egipta, nato pa so vzpostavili tamponsko cono med Izraelom in Egiptom.

Polnih enajst let so preprečevali nasilje na tej meji. Toda, mir ni vzdržal. Predsednik Nasser je 18. maja 1967. preklical svoje soglasje za stacioniranje čet ZN na svojem ozemlju. Še ko so se vojaki ZN umikali iz Egipta, je na Sinaju izbruhnila

Ob 30-letnici revolucije na Kubi

Povratak mrtvega gverilca

Slika asketskega, bradatega gverilca z rdečo zvezdo na črni baretki je na havanskem Trgu revolucija pokrivala celo pročelje velike hiše. Mrko je gledal Ernesto »Che« Guevara proti griču s poslopjem centralnega komiteja, v katerem ima svojo razidenco Fidel Castro, njegov sobojevnik izpred 30 let, ko sta skupaj izbojevala kubansko revolucijo. Máximo Lider je zdaj dopolnil 62 let. Commandante Che pa bi bil star 60 let, če bi se bil zadovoljil s statusom uspešnega in uglednega revolucionarja.

Toda iz Argentine izhajajoči zdravnik se je imel za »pustolovca drugačne vrste«, za »upanje neosvojenih Amerike«. Ta poklicni revolucionar je bil star 39 let, ko je bil po enajstih mesecih bojev v bolivijskih pragozdovih med nekim spopadom hudo ranjen, nato pa so ga na ukaz diktatorja Barrientosa in njegovih svetovalcev iz vrst CIA umorili. Smrt je Che Guevaru spremenila v mit! »V katoliški cerkvi so ga povišali v svetnika, saj se je odlikoval z vsemi krepostmi«, je Castro slavil svojega nesrečnega sobojevnika in ukazal, da so na socialističnem karibskem otoku slavili gverilčevo 60-letnico z vsemi častmi in pompom.

»Lik Che Guevare opisujejo zdaj na Kubi, enaidvajset let po njegovi smrti, na način, ki že spominja na verski kult. Danes ga morda slavimo še bolj kot prej, ker menimo, da je Fidel delal napake,« ugotavlja študent medicine Gustavo Ruiz, ki je bil s svojimi izpiti toliko v zamudi, da mu je ušla priložnost, da bi bil kot »internacionalist« odpoštoval v Angolo. Kubanci se zdaj iz nje vračajo.

Dejstvo, da se je Fidel Castro odločil za takšno proslavljanje Guevarinega rojstnega dne v letu 30-letnice kubanske revolucije, ima svoje politične in ideološke motive. Comandante Guevara, ro-

mantični, moralizirajoči marksist, je sanjnil o »novem človeku«, ki bo pripravljen z žrtvami graditi socializem in ne bo pričakoval nobenega posebnega materialnega povračila. Govorijo o tistem »Cheju«, ki je v kratkem obdobju, ko je bil na položaju kubanskega ministra za industrijo, postal gibalno prostovoljnih delavskih enot in veliki agitator učinkovitega in zavestnega dela za napredek kubanskega gospodarstva.

»Rectificación« imenuje Fidel Castro, ko se dotika Chejevih idealov, svoje puristično nasprotje perestrojki sovjetskega voditelja Mihaela Gorbačova, ki da se preveč opira na materialno pobudo, kar pomeni v očeh kubanskega revolucionarja odstopanje od smeri resničnih socialističnih vrednot.

Renesansa Chejevih idej je torej tudi sredstvo za ideološko distanciranje od reform-

»Vsi bi mu bili radi vsaj nekoliko podobni«, pravi v imenu petih otrok najstarejša hči Hilda Gadea, knjižničarka v Havani.

ne usmeritve sovjetskega pokrovitelja, brez čigar finančne pomoči »rdeči sladkorni otok v Karibih« verjetno ne bi mogel preživeti. »Prej so nas vedno obtoževali, da smo sovjetski satelit, zdaj pa bi vsi hoteli, da posnemamo SZ«, pravi Máximo Lider in zavrača številne nasvete, naj končno le sprostijo svoj centralistično usmerjeni socializem! Kot zgodovinsko ironijo pri tem omenjajo, da je svojčas prihajalo do sporov med Castrom in Chejem, ker je »permanentni revolucionar« Che Guevara nasprotnoval pretresni navezanosti Kube na Moskvo.

»Ne vem, če bi med potekanjem kubanske revolucije Che lahko kaj spremenil, vse, kakor pa bi poskušal zavreti nekatere razvojne usmeritve«, je dejala knjižničarka Hilda Gadea, zaposlena v kulturnem centru Casa de las Americas. »Che je bil vedno najtesneje povezan z ljudstvom, vedel je, kako je treba delati z ljudmi, vedel je, kaj si mislijo. Tega danes ni.« Hilda Gadea ima prav gotovo več povoda kot drugi, da toliko razmišlja o mrtvem revolucionarju, kajti Che Guevara je njen oče. Zdag 32-letna Hilda je edini otrok iz Guevarinega prvega zakona z neko perujsko socialistko. Ni preveč zadovoljna z enostransko podobo slavljenega gverilca, ker »je pustil za seboj vse, tudi družino in otroke.«

»Vem, da se je bojeval za neko pravično stvar in nesel izkušnje kubanske revolucije drugam, toda bil je tudi ljubeč oče, ki je imel sicer malo časa, vendar je poskušal vedno dokazovati, da skrbi za nas, pa četudi je bil dolgo časa na poti.«

Hilda je zadnjič videla svojega očeta, ki je bil tedaj poročen z učiteljico in revolucionarko Aleido March, spomladi 1965. Kmalu zatem je odšel s Kube, »ker drugi narodi na svetu potrebujejo mojo pomoč«, kot je zapisal

Sanjal je o »novem človeku«. Che Guevara kot kubanski minister za industrijo preizkuša leta 1964 prvi stroj za košnjo sladkornega trsa na Kubi.

v svojem poslovilnem pismu Fidelu Castru. Bil je v Kongu, kjer je kot »Comandante Tatu«, s 125 kubanskimi gverilci poskušal strmoglaviti prozahodno vladno Moisa Combeja, vendar brez uspeha. Skrivaj se je vrnil na Kubo, da bi pripravil »naslednjo internacionalistično misijo«, svoj podvig v Boliviji, svoje zadnje dejanje.

Njegova partnerica pri tem je bila Argentinka nemškega rodu Tamara Heidi Bunke. Che jo je osebno izuril v gverilko. »Tanja«, takšno je bilo njeno ilegalno ime, je umrla v Boliviji, ko je padla v zasedo. Umrla je samo nekaj tednov prej kot Comandante Ramon, kakor se je Che imenoval v Boliviji. Verjetno Che ni slutil, da je bila ta njegova sopotnica tudi vzhodnoberlinska agentka in je na ukaz iz Moskve nadzirala njegovo dejavnost.

Ali je bila Tanja res tudi Chejeva zadnja ljubica, kot radi govorijo? Kubanska avtorja Fróllan Gonzales in Adys Capull odločno deman-

tirata takšne špekulacije. Tanjin ljubimec je bil veliko verjetneje eden od treh Kubancev, ki so preživeli usodni spopad v pragozdu in se prebili nazaj v Havano. Fróllan je prinesel v Havano Guevarin koder, ki mu ga je odstrigel neki bolivijski vojak, prinesel pa je tudi nogavice in sandale umorjenega gverilca.

Dobil je še Chejev nahrbtnik in platno z nosil. Na njem je še opaziti madeže od Chejeve krvi. V muzeju, ki ga urejajo v Havani, bosta še radijska postaja in celo jeep. Dvomijo pa, da bi bilo takšno čaščenje vseh Guevari, če bi še živel. Vedno je odvrčal svoje občudovalce, tudi če so ga prosili le za avtogram: »Dajte no, saj nisem nobena filmska zvezda!«

Ni pa mu uspel poskus, da bi prinesli na Kubo zadnji Guevarin dnevnik. Zvezek je leta 1984 ukradel neki bolivijski general, nakar se je pojavil v Londonu na dražbi pri Sotheby-ju. Protestirala je bolivijska vlada in dobila dnevnik nazaj. Vojska zdaj

hrani ta »diario« v trezorju centralne banke kot vojno trofejo.

Kot neke vrste boter skrbi Fidel Castro za Guevarine otroke. Tako, kot se je šolala Hilda, so dobili priložnost tudi vsi štirje otroci iz Guevarinega drugega zakona. Starejša hči Aleida se je najbolj približala očetovim idealističnim nazorom. Pri 28 letih je otroška zdravnica in iz »kvinteta« edina članica partije. Opravila je svojo socialno nalogo v Nikaragvi, bila pa je tudi v Angoli, kjer je bila dve leti v službi kot »internacionalistka«. Celia je veterinarica, oba sinova Camilo in Ernesto pa študirata v Moskvi, in sicer mednarodne odnose. Camilo je trenutno v Nikaragvi kot član ekipe za tehnično pomoč.

»Nekje na svetu,« je dejala Hilda Gadea, »bi mi vsi radi delili vsaj nekaj malega v njegovem stilu...«

F. L.

Jelka

»IZ KOROŠKE BOM NAPRAVIL RAJ«

Sedela sem doma in šivala ob spremljavi radia, ki mi ga je mož podaril za božič. Glasno rjovenje me je presunilo. Ko je potihnilo, je začel nekdo nenavadno odsekano govoriti. Ker ne znam nemško, sem razumela samo, kako je obljubljal:

»Iz Koroške bom napravil raj!«

Raj in njegovo lepoto sem poznala že iz župnikovih pridig. Ko je Peter prišel z dela, mi je povedal, da jim je mojster plačal eno uro za poslušanje Hitlerjevega govora. Smejale sem se mu?

»Če bodo plačevali proste ure, potem bo Koroška resnično postala raj.«

Možu ni bilo do smeha.

»Nemščine se boš morala naučiti. Hitler želi samo nemške ljudi, vse druge narode bo zasužnjil.«

Še vedno sem se mu smejala:

»Kaj, nemščine? Trideset let imam in naj grem zdaj še v šolo? Tukaj sem rojena in

nemščine ne bom bogve koliko potrebovala.«

»Trmasta si in zagrizena kot tvoj oče. Vsi naši delavci so za Hitlerja.«

Naslednji dan sem šla prikrojevati obleko k sosedu, ki je imela v najemu grofovo gostilno. Sami imenitni ljudje so se zbirali pri njej. Ko sem že vsa zatopljena sedela pri delu, je vstopil mlad fant in vprašal gostilničarko:

»Si slišala Hitlerjev govor?«

»Seveda! Zadnji čas je, da se kaj spreмени!«

Obrnila se je k njima:

»Prosim, kaj pomeni, da bo napravil raj?«

»Tega ne veš,« je odvrnil mladenič očita- joče. »Turistične domove bo zgradil in parke za divjad, sami bogati ljudje bodo prišli. Koroška bo postala raj.«

Pogledal me je in se režal.

»Prej pa bomo Koroško očistili gnoja.«

Smejale sta se, jaz pa sem tiho nadaljevala delo. Pomislila sem, da bi ta gnoj utegnila biti jaz, in prisluškovala njunemu pogovoru.

»Vsi Židje morajo zginiti. Kdor ni za narod, mora zginiti. Vsi ljudje črnih oči – proč z njimi! To ni nemško pleme.«

»Hvala bogu, midva imava plave oči. Morda bodo nas pustili pri miru,« sem olajšano ugotovila.

Peter je odtlej delal v Celovcu. Domov je prihajal samo ob koncu tedna. Njegov mojster je po naročilu novih vladarjev v Žrelcu, Vetrinju in Tešiji vasi gradil velike barake.

»Kakšen narod bo prišel na Koroško, da potrebuje toliko barak?« je Peter vprašal mojstra.

»Če ne boš priden, jih boš tudi ti potreboval,« je mojster zasmehljivo odvrnil. Takrat nihče ni vedel, kaj nas čaka. Bili smo razpeti med upom in strahom. Upali smo, da bo res prišel boljši čas, ker bo Hitler vsem priskrbel delo in kmete rešil dolgovi. Bali pa smo se, da nam Slovencem, preti ista usoda kot Židom. Tako smo ugibali.

Na cvetno nedeljo leta 1938 je bilo ljudsko glasovanje. V Železni Kapli sem srečala staro Prušnikovo gospo.

»Leni, kako misliš glasovati?«

»Kaj naj storimo? Kdor bo glasoval z da, bo najbrž lahko ostal.«

»Treba se bo učiti nemščine,« mi je odvrnila s solzami v očeh. Šli sva tja in napravili svoj križ, javno, da je vsak lahko videl, kako sva glasovali. V Železni Kapli so samo trije glasovali proti. Vsi drugi so bili za, torej za Hitlerjevo Nemčijo.

Tisto leto je v poslopju stare šole Winterhilfe razdeljevala revnim družinam stare obleke, obuvala, sladkor in moko. Napotila

sem se v Železno Kaplo. Prostor je bil nabit poln žensk. Postavila sem se v vrsto. Pri vratih je stal žandar in eno za drugo spuščal v sobo. Ko sem prišla na vrsto, me je pogledal v oči in sporočil v sobo:

»Ta je Slovenka!« Zgrabil me je za vrat in me s tako silo pahnil od sebe, da sem se opotekla in butnila v žensko za sabo.

»Poglej, Slovenka ničesar ne dobi,« so ponavljale ženske.

»Zakaj? Tudi mi smo glasovali za Hitlerja.« Bila sem zmedena in obupana.

»Ti ničesar ne dobiš, ker si že na črni listi,« so odgovarjale.

Pohitela sem k Židu, kjer smo kupovali. Trgovki sem pripovedovala, kako so ravnali z mamo.

»Da, gospa Kuhar, vsi pridemo na vrsto. Najprej Židje, potem Slovenci, potem...«

Ko sem se prihodnjič napotila v Židovo trgovino, je visel nad vrati napis z novim, z nemškimi črkami napisanim imenom.

»Le kaj se je zgodilo,« sem pomislila.

Za prodajno mizo je stala ista prodajalka. »Dober dan,« sem jo pozdravila, »kje je gospa Schaf?«

»Heil Hitler,« je hitro odzdravila in boječe pogledala okoli sebe.

»Včeraj so jo odpeljali. Nove gospodarje

Dopisniki sporočajo

Iz Ljubljane

»Naborniku na pot«

Brošuro, ki sta jo napisala Bojan Kuntarič in Polde Kožar, sta izdala Sekretariat za ljudsko obrambo pri Skupščini občine Ljubljana Moste-Polje in Založba Borec. Avtorja na tridesetih straneh seznanjata mlade, ki se odpravljajo na odsluženje vojaškega roka, s samim naborem, z organizacijo JLA, s čini v naših oboroženih silah ter kako je sestavljen vojaški dan, z najpogostejšim orožjem pripadnikov JLA, z delovno vsebino šol za rezervne oficirje in podobnim, vsi tisti, ki jih zanima sklenitev delovnega razmerja v vojaški službi, pa si lahko s pridom preberejo zadnji del brošure.

Za kratko predstavitev brošure sem zaprosil Ivana Turka, sekretarja za ljudsko obrambo pri Skupščini občine Ljubljana Moste-Polje:

»Knjižica je nastala na pobudo našega občinskega sveta za ljudsko obrambo konec lanskega leta, ko smo analizirali naborni postopek in ugotovili, da mladinci ne poznajo svojih pravic in dolžnosti glede tega, v katerem rodu bi želeli odslužiti vojaški rok.«

Založba Borec je brošuro izdala v tri tisoč izvodih. Prejeli jo bodo vsi letošnji ljubljanski naborniki.

»Ker pa je odziv upravnih organov iz vse Slovenije izredno velik, smo se v dogovoru z avtorjema in z založbo odločili, da knjižico ponatisnemo in jo ponudimo v prosto prodajo po vsej Sloveniji,« še sporoča Ivan Turk. Naj dodam, da jo je za zdaj mogoče dobiti le na nabornem oddelku pri upravnem organu za ljudsko obrambo mesta Ljubljane.

Jože Čurin

stvom zborovodje Bojana Goricha navdušil gledalce. Poseben aplavz je požela Zdravica z vmesnim originalnim nazdravljanjem.

Tudi dobro izbran program orkestralnih skladb, ki so jih izvedli domači godbeniki, je »vžgal«.

Ob mladem dirigentu Dušanu Remšaku je v orkestru vse več in več mladih godbenikov. Pri tem ima precej zaslug ruška

glasbena šola, ki že vrsto let uspešno vzgaja glasbeni podmladek.

Prisotnim je z novoletnim voščilom nazdravil ruški župan Beno Košat, ki pa je bil na koncertu menda edini od predstavnikov družbenopolitičnega življenja v občini.

Kakorkoli že: slehernemu, ki tisto popoldne ni bil v ruški športni dvorani, je lahko žal za zamujene glasbene užitke.

I. Bučak

enkratno doživetje ob lepo pripravljenem kulturnem programu. Slavnostna govornica je bila predsednica borčevske organizacije iz Domžal Mihaela Kolenc-Dragica. Pohodnikom je za večkrat prehojeno pot simbolična darila in spominske

značke podelil narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

Ob stiskih rok z drobnimi željami in srečo v novem letu je bilo vsem udeležencem srečanja toplo pri srcu.

Jože Novak

Iz Maribora

Razstava v letih 1918/19

V razstavišču Archivum Pokrajinskega arhiva v Mariboru so odprli razstavo o vlogi generala Rudolfa Maistra v prevratnih dogodkih na Štajerskem v letih 1918/19. Predsednik Kulturne skupnosti mesta Maribor mr. Marjan Žnidarič je poudaril, da s to razstavo končujejo proslave in prireditve ob letošnji 70-letnici bojev za severno mejo. Ravnatelj arhiva Peter Klasinc je poudaril, da je ravnatelj Univerzitetne knjižnice v Mariboru dr. Bruno Hartman našel v Dunajskem vojnem arhivu vojno gradivo o generalu Maistru. Opozoril je tudi na izobraževalno vlogo arhi-

va za srednjšolce.

Avtorica razstave Emica Ogrizek je gradivo za razstavo (rokopise, dokumente, lepake, slike itd.) izbrala iz zapisov v Maistrovi zapuščini, iz gradiva o Narodni odbrani, Narodnega sveta za Štajersko iz elaboratov štajerskih izvedencev za mejna vprašanja in iz obsežne arhivske dokumentacije nekdanje mariborske mestne občine. Ugotovila je tudi, da pomen Maistrove akcije, ki jo je Narodni svet nekoč označil kot »operativno«, v našem zgodovinskoopisju narašča in se povečuje.

M. K.

Iz Podnarta

Enajsto srečanje

Na zadnji seji krajevne organizacije ZZB v Podnartu so se dogovorili, da bo enajsto partizansko srečanje v Podnartu 2. septembra 1989. Na njem bodo razvili tudi nov prapor, saj je sedanji, ki so ga bili nosili od leta 1947 že krepko dotrajan.

Kot doslej želijo tudi poslej delovati v duhu najboljših borčevskih izročil. Odločili so se, da bodo še bolj zavzeto obiskovali svoje bolne tovariše in jih ob obiskih primerno obdarovali.

Ciril Rozman

Iz Ilirske Bistrice

Mladi za mlade

Vojaki — člani mladinske organizacije v bistrški enoti starešine Gojka Vujnovića so sklicali izrazito delovni sestanek, namenjen kratkemu in jasnemu dogovoru o ustanovitvi orkestra, v katerem bodo sodelovali vsi, ki igrajo kak instrument in želijo svoj prosti čas koristno uporabiti. Svojemu vokalno-instrumentalnemu sestavu so vzdali ime »Mladi proletarci«. Edo Mijić in Miljan Djordjević igrata na klaviraturah, Ljubo Nikolov poje, Semir Bašić igra bas kitaro,

Mile Živković razteza harmoniko, Alija Karić tolče na bobne, Maid Kozlo in Redep Senadović sta pevca. Hrvoje Karačić daje ritem s kitaro, Željko Slepčević igra na klarinet, Slobodana Nedeljkovića pa čaka solo kitara. »Mladi proletarci« so imeli že tudi svoj ognjeni krst, saj so medtem izvedli koncert za svoje tovariše-vojake, imeli pa so tudi že več nastopov po delovnih organizacijah v občini. Poznavalci pravijo, da so dobri.

Petar Nikolić

Iz Ruš

S koncertom v novo leto

Letošnji novoletni koncert v ruški športni dvorani, drugi po vrsti, prižiga upanje, da bo postal tradicionalen. Da si ga Rušani resnično želijo, so dokazali na obeh koncertih z viharji navdušenja, gromki aplavzi in samo udeležbo.

Organizator novoletnega koncerta je bil sindikat tovarne

dušika, sodelovali pa so: moški pevski zbor Slava Klavora in plesna skupina KUD »Jože Hermanko« iz Maribora ter pihalni orkester iz tovarne dušika.

MPZ »Slava Klavora«, priznan pri nas in v zamejstvu, je z izbranim sporedom umetniških in drugih pesmi pod vod-

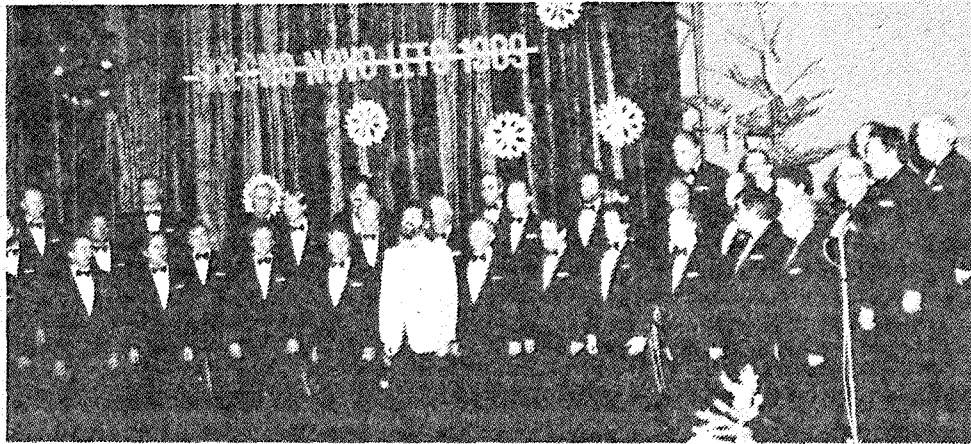
Iz Mengša

Srečanje pohodnikov

Občinski odbor borčevske organizacije v Domžalah pripravi ob koncu vsakega kalendarjskega leta srečanje pohodnikov, vsakokrat v drugem kraju.

Gostitelj že 16. tovrstnega srečanja pohodnikov (od najmlajših do najstarejših) je bil

tokrat mengeški Lek, tovarna farmacevtskih in kemičnih izdelkov. Tega srečanja se je udeležilo veliko število pohodnikov iz raznih krajev Slovenije in sosednjih republik, od otrok, do planincev, borcev, invalidov, upokoјencev in drugih ljubiteljev narave. Bilo je

Moški pevski zbor »Slava Klavora« iz Maribora

imamo, Nemce.« In glasno je vprašala: »Kaj želite?«

Kmalu nato se je začela vojna. Leta 1940 je bil Peter pri mejni straži (Grenzschutz) in je v Koprivni, v vrhovih nad Železno Kaplo, stražil na meji med Jugoslavijo in Velenemčijo. Leto pozneje so Nemci napadli Jugoslavijo in Petra so premestili v Slovenijo.

Ostala sem sama z otroki. Na hišnih vratih je visel napis: »Kärntner, sprich Deutsch — die Sprache ist Ausdruck deiner Gesinnung«. (Korošec, govori nemško — jezik je izraz tvojega prepričanja).

Zofi in Peter sta hodila v šolo. Križ so zamenjali s Hitlerjevo sliko. Učili so se nemških pesmi »Die Fahne hoch, die Reihen fest geschlossen«, »SA marschier«, »Deutschland, Deutschland über alles« in podobne. Doma smo morali vse pesmi vaditi in utrejevati.

»Ste se z mamo pridno učili?« je vprašal učitelj otroke in se vedno znova prepričeval, koliko znajo. Žandarji so vsakih štirinajst dni obiskovali slovenske družine in se zanimali, če je vse v redu in če ni pritožb.

»Hvala, z vsem sem zadovoljna,« sem jim dejala in odšli so k naslednji hiši.

Za Židi so prišli na vrsto betežni, pohabljeni ljudje. Na Vinkelnovi kmetiji je živela

Avtorja knjige Thomas Busch in Brigitte Windhab v družbi z Jelko

stara Marička, ki ni znala govoriti. Blebetala je samo nerazumljive besede. Ko so žandarji prišli ponjo, se je brat uprl:

»Ne dam je, pridna je in krave mi pase. Kam jo boste peljali, saj ne more živeti sama med tujimi ljudmi. Boji se jih.«

Marička se je vsa tresla. Nobeno ugovarjanje ni pomagalo, morala je z njimi. Ob odhodu je žandar omenil, da taki ljudje niso nič vredni. Vsi smo jokali za Maričko.

Iz Jugoslavije sem dobila pismo, ki mi ga je pisal mož Peter:

»Draga Leni!

Hude stvari se dogajajo pri nas. Naši vojaki so spet ustrelili šest ljudi na pragu njihovih hiš. Ze tri dni ležijo ob cesti na soncu in so vsem, ki hodijo mimo, na ogled in v opozorilo. Vedno več deklet in fantov gre v gore. Ne čakajo doma, da pridejo Nemci ponje. Oboroženi so in prehajajo v vrste nekega Tita. Leni, strah me je. Vsi gozdovi so že polni teh ljudi.«

Težko mi je bilo pri srcu. Obračala sem pismo in ga ponovno prebirala.

»Nemci jih silijo v gozdove. Tudi mi bomo šli, če bo prišlo tako daleč,« sem premišljevala.

Prihodnji:
Gošarji

Prekomorci

Trnova pota v vrste NOV

Le manjšim skupinam naših ljudi je uspelo pobegniti s Sardinije in se vključiti v prekomorske brigade. Veliki skupini, štela je natančno 6000 ljudi, pa se je posrečilo ustanoviti le tako imenovane »slovanske čete«, ki so bile pod poveljstvom ameriške 7. armade. V njeni sestavi so se udeležile bojev v južni Franciji.

Bile so vključene v 2698. tehnično-preskrbovalni polk, imele slovenske oficirje, našo zastavo s peterokrako rdečo zvezdo in močno organizacijo narodnoosvobodilno gibanje. Vsaka četa je imela svoj NOO, vse čete skupaj pa so imele osrednji NOO, ki je koordiniral delo. Zaradi intrig ob bodoči razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo pa jih ob kapitulaciji Nemčije niso poslali domov, tako da so se po večkratni intervenciji najvišjih oblasti nove Jugoslavije vrnili šele novembra 1945.

V takih razerah, kakršne so bile v Sardiniji in tudi drugje na jugu Italije, je bil odhod v partizansko bazo NOVJ v Bariju oziroma v Gravino ilegalno dejanje. Posledice, če bi odkrili, so bile hude: primorske in istrske fante so zaprli in obsodili zaradi poskusa »dezertiranja«. V prenekatem taborišču ujetnikov, v vojašnicah, kjer so bili še vedno razmeščeni posebni kazenski bataljoni, je prišlo do pravih plebiscitov z opredeljevanjem za kralja ali za NOVJ. Ponekod pa je obstajala tudi možnost opredelitve za zavezniško vojsko.

Nešteto krat se predstavniki zaveznikov in italijanskih civilnih oblasti niso mogli načuditi našim ljudem, ki trdega partizanskega boja niso hoteli zamenjati za udobno življenje v zaledju zavezniških armad v osvobojeni južni Italiji.

To je bil pravi plebiscit ogromnega števila primorskih in istrskih ljudi za novo Jugoslavijo. V poznejših letih diplomatskega boja za priključitev Slovenskega Primorja, Istre, Zadra in otokov (Cres, Lošinj, Lastovo, Palagruža) k Jugoslaviji je pomnil velikanski politični kapital pri uveljavljanju etničnih meja slovenskega in hrvaškega naroda.

Za prenekaterega borca je bila pot do partizanskih baz v bližini Barija prava trnova

pot. Pogostoma so skupine ali posamezniki prišli tja in v boj z večmesečno zamudo, vendar ne po lastni krivdi. Bili so tudi primerki, ko jim ni uspelo priti v Bari vse do konca vojne.

Prekomorske brigade in druge enote

Iz borcev, ki so na opisani način ali kako drugače prišli v naše baze v južni Italiji, so bile ustanovljene naslednje prekomorske brigade in druge prekomorske enote:

– 1. premorska brigada, ustanovljena 20. oktobra 1943 v Carbonari;

– 2. prekomorska brigada, ustanovljena 20. oktobra 1943 v Carbonari;

– 3. prekomorska brigada, ustanovljena 7. decembra 1943 v Gravini in Carbonari;

– 4. prekomorska brigada, ustanovljena 7. septembra 1944 v Brindisiju, Monopoli in Bariju;

– 5. prekomorska brigada, ustanovljena 23. decembra 1944 v londonskem predmestju Lee on Sea;

– 1. tankovska brigada, ustanovljena 16. julija 1944 v Gravini;

– 2. tankovska brigada, ustanovljena 6. oktobra 1944 v Sovjetski zvezi (jedro brigade je sestavljalo šeststo prekomorcev, ki so jih z letališča Bari poslali v Kolmno v SZ);

– artilerijska grupa, ustanovljena 1. septembra 1944 na Visu (decembra 1944 preimenovano v artilerijsko brigado 8. korpusa oziroma v artilerijsko brigado 4. armade); v artilerijskih enotah je bilo vsega več kot šest tisoč borcev v petdesetih baterijah in štirinajstih divizionih različnih kalibrov;

– 1. in 2. letalska eskadrilja, oblikovani 22. aprila oziroma 1. julija 1944 v Benini pri Bengaziju v Afriki; mehanična letalska četa, oblikovana na letališču Foggia; pozne-

je so sestavljali 1. letalski polk JA;

– 1. letalski mladinski bataljon, oblikovan 26. maja 1944 v Gravini (poslan na šolanje v letalska učilišča v Sovjetsko zvezo); padalski bataljon, ustanovljen 15. oktobra 1944 v Gravini; letalski odred NOVJ pri RAF v Alžiriji, vključen v letalske divizije, ki so se oblikovale na sremski fronti;

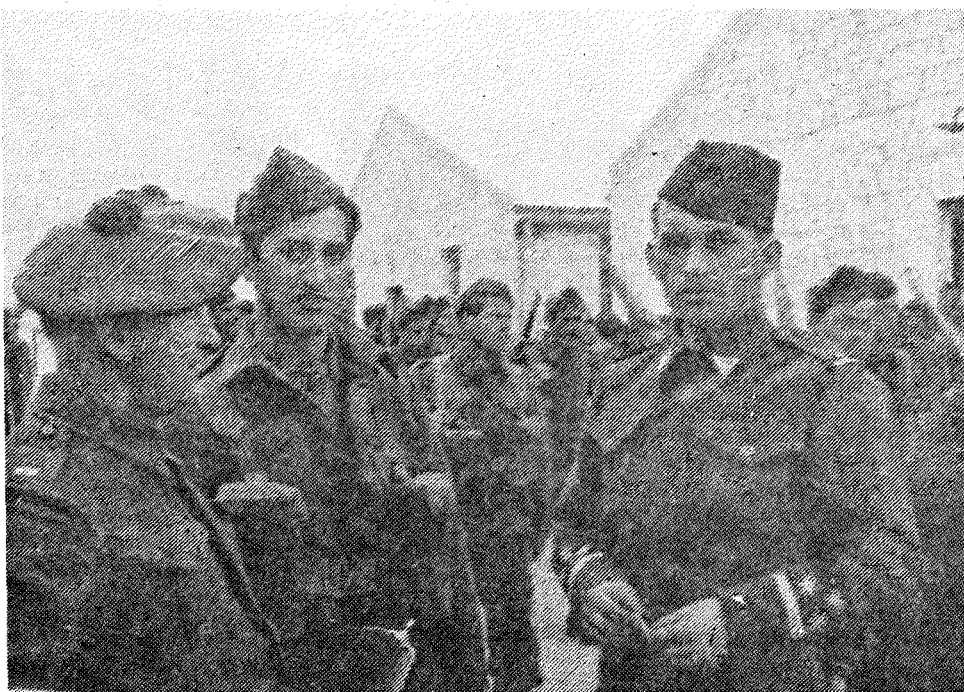
– 1. odred NOV Jugoslavije na Bližnjem vzhodu, ustanovljen 6. januarja 1944; iz njega je izšel t. i. 5. bataljon, pozneje vključen v 11. dalmatinsko udarno brigado, štel je 450 borcev; drugi borci so bili vključeni v 1. in 2. tankovsko brigado, v 4. prekomorsko brigado, v letalske in mornariške enote;

– 1. alžirski bataljon, ustanovljen 18. maja 1944 v Corsu v Alžiriji; dva prometna bataljona, minometni bataljon, bataljon KNOJ, sanitetni bataljoni;

– razne druge manjše enote, nato dodeljene v že obstoječe brigade ali divizije v domovini (PA četa, PT baterija, PT četa, minerji, vezisti, bolničarsko osebje, šoferji);

– kulturna skupina, na čelu s pevskim zborom NOVJ »Srečko Kosovel«

– števne dopolnilne brigade, ki so nato dopolnile prekomorske brigade in druge prekomorske enote v do-

Pogovor pred odhodom enot bataljona iz Gravine v Carbonaro in nato v Monopoli: kapetan Mile Bajič, komandant 1. bataljona 3. prekomorske brigade, v sredini Božo Rafailović, tolmač za angleški jezik in kasneje vojaški dopisnik, levo pa novozelandski oficir. Posnetek je nastal decembra 1943 v Gravini, ko so se dogovarjali o vkrcavanju in odhodu na Vis.

movini.

Kakor smo že omenili, so se jarma italijanskega fašizma najprej osvobodili politični zaporniki, interniranci in konfiniranci raznih narodnosti. Že 9. septembra 1943 so zavezniki določili posebno zbirališče Jugoslovancev v bližini Taranta, in sicer kar pod šotori v nekem nasadu oljk. Predtem so naše ljudi zadrževali v začasnih zbirališčih ob frontni črti. V zbirališču Ta-

ranto so zavezniki pripeljali še nekaj skupin internirancev, med njimi tudi skupino 150 ljudi iz taborišča Pisticci.

Organizirano je prišla tudi skupina internirancev iz taborišča Feramonte-Tersia. Velika skupina je prišla z otokov Tremiti. V začasnem taboru »Pod oljkami« v Tarantu se je pridružila tudi velika skupina primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov, ki so prišli iz posebnih kazenskih enot.

Iz začasnega zbirališča v Tarantu so naše ljudi prepe-ljali v t. i. zbirno bazo št. 75, znano pod imenom Carbonara. Po izjavah britanskih oficirjev so to storili zaradi tega, ker so naši ljudje niso hoteli opredeliti za odhod v jugoslovansko kraljevsko vojsko, ki je imela nekaj enot na Bližnjem vzhodu in na Malti.

Albert Klun
(Prihodnjič: Carbonara)

Valterju Gorjancu

V spomin ob obletnici smrti

*Iz afriških dalj te srce je prignalo
v domačo deželo, med svoje nazaj.
Z višav te odvrlo je bojno letalo
nad gozdno prostranstvo med Col in Podkraj.*

*Sprejeli tam medse so te partizani
v brigadi z imenom po pesniku krasi.
Ostal, diverzant, si jim zvesto ob strani
do zadnje minute življenjskega časa.*

*ko v enem od bojev za grapo se Baško
pognal si v poslednji pogumni preboj.
Omahnil si, smrti v oči zroč junaško,
v Podmeltu, kjer zadnji si našel pokoj.*

Soborec Lovro Bizjak

Cita Kenda

Za NOG je začela delati leta 1942. Bila je članica odbora OF, zbirala podatke o sovražniku, hrano in sanitetni material. Od leta 1944 je bila povezana s kurirsko relejno postajo. Pokopana je na Mostu na Soči.

Martin Kos

Z OF je začel aktivno sodelovati leta 1943. Živel in kmetoval je v vasi Selo, pokopan je na zagorskem pokopališču.

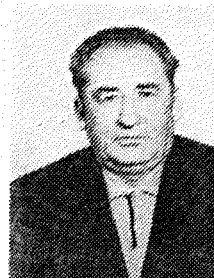
Andrej Razpet

Tudi Andrej je moral v italijansko vojsko, kjer so ga zajeli zavezniki in se kot ujetnik pridružil tistim, ki so zbirali denar za partizansko vojsko. Tudi po vojni je bil aktiven za kar je prejel več priznanj.

Ivan Grčar

V NOV se je aktivno vključil julija 1944 in bil na Dolčjskem vojnem področju. Odlikovan je bil z redom za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Pokopan je v Zagorju.

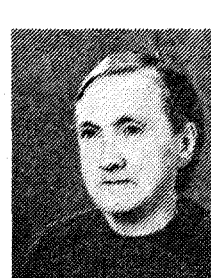
Jakob Pečovnik

V prvi Koroški bataljon je vstopil novembra 1943. leta. Bil je ujet, interniran in ostal invalid. Pokopan je na Ravnah.

Gregor Makan

Julija 1942. leta je bil aretiran in nato konfiniran na Dunaju do konca vojne. Pokopan je na Ravnah.

Kristina Erznoknik

Spomladi leta 1943 se je organizirano vključila v NOG in vsestransko pomagala partizanski vojski. Pokopana je na žirovskem pokopališču.

OBCINSKI ODBOR ZZB NOV IZOLA SPOROČA, DA SO V LETU 1988 UMRILI:

Filip Mlinar, borec 1. Koroškega bataljona. Helena Zanut, aktivistka kobariškega področja. Bogomil Stegel, borec 5. prekomorske brigade. Slavica Fikfak, borka 17. brigade S. Gregorčiča in terenska aktivistka. Venceslav Novak, borec Gubčeve brigade in Istrskega odreda Ivan Božič, udeleženec NOV od leta 1943. Rozalija Jerman, terenska aktivistka in udeleženka NOV od leta 1943. Ernest Zega, borec 3. prekomorske brigade, Marija Ferluga, mati padlega borca.

Kri je topila sneg

Šestindeset let mineva — prav v teh januarskih dneh — od finala ene najtežjih bitk, kar jih je bilo ne le v drugi svetovni vojni, temveč v vsej zgodovini vojnih spopadov. Bitka za Stalingrad...

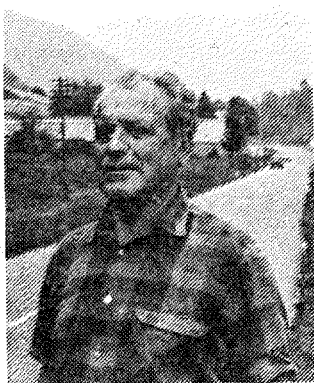
Pred kratkim sem imel v rokah knjigo v italijanščini, ki jo je napisal udeleženec stalingrajske bitke, v prevodu pa bi se naslov glasil Deset tisoč zaledenelih menaž. Pišec verodostojno opisuje dramo italijanskih vojakov. Knjiga, v kateri je mnogo slik, je v Italiji vzbudila tolikšno zanimanje, da je bila v nekaj letih ponatisnjena sedemindesetkrat. Mnogim Primorcem, ki so bili na ruski fronti, je žal, da ni prevedena v slovenščino.

Franc Kragelj iz Čiginja pri Tolminu, po domače Ivanov, je bil star dvajset let, ko ga je doletela ta zla usoda.

»Kot vojak italijanske vojske sem bil v diviziji Cosseria na italijansko-francoski meji.« mi je pripovedoval na svojem domu v Čiginju. »Ze pred namni sta se v Rusijo odpeljali dve diviziji, potem pa se je začelo šušljati, da bomo tudi mi šli za njimi. Sum se je vse bolj potrjeval kot resnica, ker smo dobili kožuhe z oblogo z notranje strani, dva para čevljev, več parov nogavic, zadosti perila in nekaj nove opreme. Nekateri vojaki in oficirji so skoraj ponoreli od strahu pred rusko fronto. Kot metulji so obletali zdravniki in jih prepričevali, da imajo skoraj vse bolezni tega sveta, naj jih pošljejo v bolnišnico ali na bolniški dopust. Zahtevali in prosili so za potrdilo, da so nesposobni za bojišče.

Nam vsem, ki smo bili določeni za transport, so dali dva dni dopusta in dva dni za vožnjo od doma in nazaj. Poslovite se od domačih in prijateljev, od zaročenk in žena, so nam rekli. Kaj pa to pomeni? smo zazijali. Mar poveljstvo ve, da nas ne bo več nazaj? Zakaj pa vojakom, ki so odhajali na bojišče v Afriki, niso odobrili dopustov?

V obmorskem mestu Ventimiglia, nedaleč od francoske meje, so ob našem odhodu mesto okrasili z rožami in

Franc Kragelj iz Čiginja pri Tolminu je bil kot italijanski vojak na fronti — v stalingrajski bitki. Izmed pet tisoč vojakov njegovega polka se jih je vrnilo le 280. Največ jih je zmrznilo.

zastavami. Na železniški postaji se je trlo ljudi. Ženske so jokale, pa čeprav mnoge nikogar izmed nas niso poznale. To žalostno vzdušje na postaji nas je spravljal v obup. Gremo v Rusijo kot žrtvena jagnjeta?

Na pot

Odpeljali smo se na nedeljo zvečer, 5. julija 1942. leta. Vozili smo se skozi München, Varšavo, Minsk in se ustavili v Dnepropetrovsku, ki je v ukrajinski republiki ZSSR. Od tam najprej smo hodili peš. Videli smo razbite tanke, topove, porušene in požgane hiše, jarke od letalskih in topovskih bomb in granat, rove, v katerih so bili bojovníki.

Nemške enote so bile daleč pred nami. Veliko poletno ofenzivo so Nemci začeli konec junija 1942 s stotimi divizijami in 1500 letali. 23. julija so brez večjih težav zavzeli Rostov ob Donu blizu Azovskega morja, od tam so vdrli proti Kavkazu in že 21. avgusta zabodli nacistično zastavo na vrhu Elbrusa.

Od 13. julija do 14. avgusta smo nenehno hodili, hodili, z nami pa mule in konji in le malo motorizacije. Nikjer ni

bilo potokov, da bi se odžejala. Med pohodom s civilisti nismo smeli govoriti. Ustavili smo se v Novi Kalitvi ob Donu in si tu utrdili in uredili položaje. Kje in kako potekajo boji, sploh nismo vedeli. Marsikaj sem zvedel šele po vojni iz zgodovinskih knjig. Na primer, da so nemške enote že 23. avgusta dosegle Volgo na severnem delu Stalingrada.

Vse do sredine novembra je bilo na našem odseku fronte mirno. Nemške enote so se bojevale ob Volgi, po stalingrajskih ulicah, tovarnah, hišah in stolpnica, zagrizeno, srdito. Po Hitlerjevi direktivi bi Stalingrad moral pasti že konec avgusta, a ni; nato je Hitler določil dan v oktobru, ko je bilo potrebno rdečearmeje potisniti v Volgo, ki je pri Stalingradu široka en kilometer in pol.

Med Donom, kjer smo bili mi, in Volgo, kjer so se bili boji, je 60 km. Na tem prostoru je stepla, v kateri poleti vlada neznosna vročina; zem-

lja je razpokana, vode ni in tu ne raste ničesar koristnega. V lepih soparnih poletnih dneh se je za tanki, ki so drveli čez to stepto, zvižal v nebo velik prašni oblak, ki se je videl daleč naokrog. Pozimi je tanke pobelil sneg in vojaki večkrat niso vedeli, čigav je.

Umik v Harkov

Naša divizija je prišla pod udarec ruskih tankov in pehote sredi decembra 1942. leta. Don je zaledenel. Temperatura se je gibala med 30 do 42 stopinj pod ničlo. Kolona več tisoč italijanskih vojakov, ki je po dolgem pohodu v tem strupenem mrazu počivala ob cesti, je vsa zmrznila. Take je zagrmil sneg in jih tedaj sploh nismo pokopali. Z druge strani Dona so nam rdečearmeji kričali: Italijani, ne borite se za norega Hitlerja in prav takega Mussolinija. In ko so skočili v napad s tanki ter nas obsuli s topovskimi granatami, smo se borili le nekaj ur.

Kri je topila sneg, krike ranjencev smo komaj slišali. Na hitrico smo se morali umakniti in nato smo 14 dni in noči hodili nazaj. Pred Rusi smo

Poleti 1942 je Mussolini Hitlerju poslal v pomoč deset divizij, ker so tudi nemške enote v Afriki pomagale Italijanom. Italijansko vojaško poveljstvo je za rusko bojišče izbralo predvsem vojake, ki so bili doma v Severni Italiji, pa tja do jugoslovanske meje. Ni mi znano, koliko primorskih fantov in mož je bilo v teh divizijah, vsekakor pa bi bilo zanimivo zbrati te podatke. O življenju Primorcev, ki so bili kot italijanski vojaki na Siciliji in v Afriki, je napisano veliko knjig, o usodi Primorcev na ruski fronti niti ena.

prispeli v Harkov. Tudi iz Harkova smo morali še hitreje nazaj. Od Dona do Kijeva smo prehodili 1.200 kilometrov. Kako hudo je bilo, pove naslednji podatek. V polku divizije Cosseria nas je bilo pet tisoč, v Kijev se nas je vrnilo le 280. Drugi so padli, zmrznili, bili ujeti ali pa so ležali v kaki bolnišnici.

Spomladi 1943. leta so se vse italijanske divizije umaknile iz Rusije. Zbiralna baza je bila v Genovi, nato so nas odpeljali v Kalabrijo (na jug Italije), od tam pa nazaj na francosko mejo. Tam so Slovence izločili in smo delali v gozdovih kot gozdni delavci.

Že v Kalabriji sem zbolel za malarijo in sem zato le ne-

kaj dni gozdaril v tistih gozdovih. Ob kapitulaciji Italije sem hudo bolan ležal v vojaški bolnišnici v kraju Lanzo blizu Torina. Domov sem se vrnil 20. oktobra 1943. leta. Tehtal sem komaj 53 kilogramov. Po nekaj dneh sem se v Volčanskih Rutah priključil partizanom, a so me zaradi oslabelosti vrnili nazaj domov na terensko delo. Ko sem se pozdravil, sva z bratom Cirilom postala člana osebja Berketove partizanske bolnišnice, ki je večkrat spreminjala kraj bivanja in ime (Lidija, Svoboda). Vse do konca vojne sem bil pri tej bolnišnici za ekonomo, kurirja, stražarja, obveščevalca, nosilca ranjencev in fant za vse...

Jože Vidic

Stalingrajska bitka

V začetku avgusta 1942, ko se je von Paulusova armada blizala Donu, so Rusi krenili v protinapad in spet doživeli hud poraz. Nemci so zajeli 75.000 rdečearmejcev in uničili več kot tisoč tankov. Ta dejstva so navdajala z upanjem Hitlerja da Rusi nimajo več moči, da bi pomagali branilcem Stalingrada. Toda tako on kot njegovi generali so bili v hudi zmoti. V največji tajnosti so se 80 km severno od Stalingrada in 60 km južno od mesta zbirale enote, opremljene s tanki, topovi, letalstvom in sploh zimsko opremo. Na podlagi podatkov, ki so jih zgodovinarji dobili v roke po vojni, je bilo pred rusko novembrsko ofenzivo razmerje sil naslednje: na obeh straneh je bilo približno po milijon vojakov, toda ruske enote so bile bolj razporejene. Nemci so imeli 675 tankov, Rusi dvesto več, na nemški strani je bilo 10.290 topov, na ruski 14.218. Na obeh straneh je bilo skupno dva tisoč letal; Nemci so jih imeli nekaj več, toda Rusi so imeli več novih in boljših, pa tudi sedem tisoč povsem novih topov.

Severna skupina je z ofenzivo začela 19. novembra 1942 ob pol šestih zjutraj. Tri tisoč petsto topov je bruhalo granate po tretji romunski armadi. Bunkerji so se sesedli in pokopavali pod seboj na stotine vojakov. In ko so topovi utihnili, so zaslišali hrup tankovskih motorjev. Romuni so poskakali in rovov in bunkerjev in panično bežali nazaj. Ruski tanki so izredno hitro napredovali. Fronta je bila prebita skoraj brez žrtev.

Malo pred četrto uro 23. novembra popoldne sta se 25 km južno od Kalača združili severna in južna skupina. Tanki severne skupine so tam bili manjši boj z neko nemško zaščitnico, zato je južna skupina v zrak spuščala zelene rakete, ki so bile znak razpoznavanja. Nemška von Paulu-

sova skupina je bila obkoljena. Zunaj tega obroča na razdalji od 60, ponekod pa do 120 km, ni bilo niti ene nemške enote, ki bi lahko takoj priskočila na pomoč.

Von Paulus bi se sicer lahko takoj prebil iz obroča, toda Hitler je strogo ukazal, da Stalingrada ne smejo zapustiti. Zdravniki niso bili kos številnim ranjencem. Morfija je zmanjkalo. Na tisočom so sami zdravniki pomagali tako, da so jih odnesli iz bunkerjev in raznih porušeni stavb ven na sneg, kjer je mraz opravil svoje. Vsi so imeli na stotine uši, podgan in miši pa je bilo toliko, da so se lotevali celo živih, ki so imeli zmrznjene prste, pa niso čutili, da jim jih podgane jedo.

Pred vdajo je veliko oficirjev storilo samomor. 24. januarja 1943 je komandant 71. divizije general von Hartmann s spremljevalci odšel na železniški nasip v Stalingradu in stoji streljal na Ruse, dokler mu krogla ni prebila čela. To je bila oblika samomora. Čim je to zvedel general Stempel, si je pogнал kroglo v glavo. V neki sobi so se slišali strelji, nekdo pogleda notri in vidi tri mrtve oficirje in ob mizi sedečega oficirja, ki je ob sveči v rokah držal sliko žene ali dekleta. Podoficir nažene radovedneža ven, nato počita še dva strela. Eden je usmrtil oficirja s sliko, podoficir pa si je kroglo pogнал v grlo. To je bil dogovorjen skupinski samomor. Blizu štaba generala von Paulusa so na sneg odnesli tri tisoč ranjencev, da so prej umrli.

Von Paulus se je vdal 31. januarja, v severnem delu mesta pa so še dva dni nadaljevali boj, tako da je orožje utihnilo 2. februarja 1943. Potem so pokopali 147.000 nemških vojakov, sto tisoč je bilo zajetih, od tega 24 generalov in 2500 oficirjev. Vsi generali so dočakali svobodo in se vrnili v Nemčijo, od vojakov pa le pet tisoč.

Po vdaji v Stalingradu so Nemci razglasili tridnevno žalovanje.

Jože Krapež

S prvimi aktivisti OF in borci NOB se je povezal že leta 1942. Posebno zvezo je vzdrževal z Vojkovo četo in bil odbornik NOO Otlica-Kovk. Bil je med prvimi pri delu za obnovo svoje vasi in prejel več pohval in odlikovanj.

Filip Gabršček

Med italijansko okupacijo je bil član organizacije TIGR. Leta 1942 je začel aktivno delati za NOG, nato je bil aretiran in odpeljan v delavski bataljon. Po razpadu Italije se je ponovno vključil v NOG. Bil je aretiran in poslan v taborišče v Nemčijo. Pokopan je na Mostu na Soči.

Marino Miljavc-Morgan

Leta 1943 je bil kot obveznik premeščen iz vojašnice v tovarno, kjer naj bi delal za vojaške potrebe in našel stik z garibaldinci. Leta 1944 je kot partizan prišel v Beneško Slovenijo in Goriška Brda. Bil je komisar Jurišnega bataljona »Mamelli« 156 brigade Gramsci. Umrli je v Gorici.

Karel Mauri

Vpoklican je bil v italijansko vojsko. V Aleksandriji se je priključil vojski NOVJ. Prišel je na Vis in bil dodeljen pešadijski mornarici 4. prekomorske brigade. Od njega smo se poslovili na Mostu na Soči.

Mihael Pavšič-Andrej

Kot italijanski vojak je večkrat poskušal pobegniti in leta 1943 so ga osvobodili Anglo-američani. Leta 1944 se je prijavil partizanski bazi v Barju, nato je bil poslan v Gravino, kjer se je vključil v 3. prekomorsko brigado. Pokopan je na pokopališču Stara Gora.

Justina Štrukelj

V oseminosemdesetem letu je umrla Justina Štrukelj. Za NOG je začela delati med prvimi v svojem kraju. Zbirala je hrano, sanitetni material in drugo ter obveščala partizane o premikih sovražnika.

Anton Zbačnik

Leta 1942 se je aktivno vključil v NOG, nato je odšel med aktivne borce najprej v 15. brigado na Štajersko, nato pa je bil do konca vojne pri komandi mesta Ribniškega okrožja. Prejel je več odlikovanj. Pokopan je v Loškem potoku.

Angela Filipič

Med NOB je bila aktivna članica odbora SPZZ na Ledinici in sodelovala v nabiralnih in obveščevalnih akcijah. Pokopana je na žirovskem pokopališču.

Zastavljajo se mi vprašanja

Prosim uredništvo TV-15, če bi mi odgovorilo na naslednja vprašanja:

Prvo...

Tudi v vašem tedniku ste objavili nov zgodovinski termin, če sploh je zgodovinski, in sicer Slovenska osvobodilna armada – to ste napisali na strani 9 v TV-15 z dne 29. 12. 1989.

Meni je znano, da smo imeli v Sloveniji in Jugoslaviji:

- Narodnoosvobodilno vojsko;
- Glavni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije – NOV in POS;
- Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije – NOV in POJ;
- da smo imeli v Sloveniji 7. in 9. korpus Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije (NOVJ) in da so se vse divizije, ki so bile v Sloveniji tudi imenovale divizije NOVJ (Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije). Kolikor se jaz spominjam, so se tako imenovale do konca vojne.

Vprašanje, od kod sedaj naziv Slovenska narodnoosvobodilna armada?

Na to vprašanje, prosim, odgovorite, ne samo uredništvo TV-15, temveč tudi zgodovinarji, zanimivo in koristno pa bi bilo, da bi dali svoja mnenja tudi drugi.

Drugo...

Lado Ambrožič-Novljan je postal, kolikor je meni znano, general v času druge svetovne vojne. Kdo ga je imenoval ali povišal v ta čin oficirja-general? Ali Glavni štab NOV in POS ali Vrhovni štab NOV in POJ, oziroma katero drugo telo...

Tretje...

Ali je to (Slovenska osvobodilna armada) novi termin za NOV in POS kot zgodovinsko dejstvo ali kaj drugega? V že omenjenem članku v vašem tedniku z dne 29. 12. 1988 je v tretjem odstavku zapisano:

»... Vsekakor je treba priznati dejstvo, da se je slovenska osvobodilna armada razvijala v posebnih okoliščinah...« a v četrtem odstavku se nadaljuje: »Razlogi za razpustitev slovenske osvobodilne armade so bili različni...«

Ni mi jasno, kaj so razpustili: armado, glavni štab NOV in POS ali enote, ki so se borile na območju SR Slovenije?

Prosim za razlago vsega, kar se nanaša na vsa ta vprašanja, ki sem jih zastavila, pa tudi odgovor strokovnjakov, ki se ukvarjajo s to znanostjo.

Lepo prosim, da to pismo objavite v eni od naslednjih števil vašega tednika. Prepričana sem, da boste objavili tudi odgovore, saj to zanima tudi druge, s katerimi sem se pogo-

varjala in verjetno tudi širši krog. Vsekakor bi želela, da bi odgovori temeljili na zgodovinskih dejstvih!

Istočasno prosim še druge, da se vključijo v to razpravo, tudi politikomisarja Simeta, ki izbira in komentira!

Hvala za pomoč! Tovariški pozdrav

Marija Žnidaršič

Dovolj je bilo fraz

Prejel sem položnico in vabilo za obnove naravnost, a prebral sem tudi razmišljanje odgovornega urednika TV-15 v številu 50–51/88 na to temo. Tudi sam sem razmišljal o tem, da odpovem naročnino, predvsem zato, ker mi zadnje čase vsebina lista ni všeč. Še zlasti enostranski (čeprav resnični) so komentariji »politikomisarja Simeta« pa še nekateri drugi prispevki. Vseeno bom še ostal vaš naročnik, mogoče malo tudi iz sentimentalnih razlogov – kot nekdanji medvojni komandant kurirskih postaj TV, vendar z željo, naj TV–15 bolj zastopa in izraža stališča članstva zveze združenj borcev.

V pismu, ki sem ga 10. aprila 1988 naslovil na politikomisarja Simeta, a ga niste objavili, sem med drugim predlagal tudi »naj se TV–15 v bodoče bolj zavzame za medsebojno spoznavanje in zblíževanje borcev NOB iz vse Jugoslavije. Mislim, da se borci med seboj slabo poznamo in je zato med nami toliko razlik. Dejstvo je, da se borci tudi zdaj povsod, vsak na svoj način odločno spopadamo z različnimi deformacijami in svinjarjami, ki so žal, doma v vseh naših republikah in pokrajinah. Zato ni prav, da se borci med seboj obtožujemo za tisto, za kar nismo krivi. To sicer mogoče komu ustreza, toda borcev, zagotovo ne. Dejstvo je, da velikanska večina borcev ni kriva za sedanjo krizo v državi, saj o tem nismo odločali in nas o tem ni nihče niti vprašal. Imenujmo zato prave grešnike in zahtevajmo, da gredo s položajev tisti, ki so krivi za sedanje stanje. Mi borci pa lahko edinole složni in enotni, kot nekoč v boju, tudi zdaj še kaj pomenimo«.

Mislim, da je to zdaj še bolj aktualno, sodeč tudi po podobnih razmišljanjih v nekaterih vaših člankih.

Strinjam se z mišljenjem tovariša Stjenke v št. 50–51/88 »... To je zares potrebno, vendar moramo biti pri tem pošteni in objektivni. Ne smemo braniti nekaj, česar ni mogoče braniti, tega pa je (to moramo priznati) v zadnjem času tudi v Sloveniji kar precej. Opazno je razraščanje negativne indoktrinacije, ki ji nihče ne nasprotuje, kot da smo socialistično revolucijo in socializem že odpisali.

Hkrati pa moramo delovati tudi v obratni smeri, pomeni, da moramo borce in delovne ljudi v Sloveniji objektivno informirati o dogajanjih v drugih krajih Jugoslavije, kar se ne dogaja. Z obiskov v domačem kraju namreč

vidim, da so ljudje slabo in enostransko obveščeni, denimo o razmerah na Kosovu, v Srbiji itd. V takih razmerah pa medsebojno razumevanje objektivno seveda ni mogoče.

V tem smislu je TV–15 že pokazal pozitiven zgled z nekaterimi članki, kot so, na primer, Več takih srečanj, Veliko slavlje bratstva in enotnosti v Čazmi in drugi. To bi morali gojiti še bolj, pa tudi tovariška srečanja pobratenih občin in krajevnih skupnosti. Nikakor pa ne kaže podpirati skrajnih stališč, ne oziraje se, od kod prihajajo.

Z velikim zanimanjem sem v številu 50–51 prebral poročilo z zadnje seje RO ZZB NOV Slovenije. Popolnoma se strinjam s stališči vseh razpravljalcev, posebno s stališči Janeza Vipotnika. Mislim, da so člani RO ZZB NOV Slovenije končno spregovorili tisto, kar je bilo že davno potrebno. Dovolj je bilo kimanja in oportunitizma. Takšna njihova stališča bodo zagotovo podprli vsaj pravi borci in drugi za socializem opredeljeni Slovenci.

Razprava je resno opozorila na prave vzroke naše dolgotrajne krize, pa tudi metode delovanja za izhod iz krize. Dovolj je bilo lepih govorov, dolgih resolucij in sklepov ter še lepih fraz o »demokraciji« (v revščini), ki ničesar ne rešijo.

Jože Žukovec–Vladimir

Žalljivo za vojaške vojne invalide

Res je, kot pravi Sime: argumenti ZIS-a pri vsakokratnem rebalansu zveznega proračuna so že kar dolgočasni. Za vse naj bi bili krivi JLA, nerazviti in borci oziroma vojaški vojni invalidi. Kar se tiče prvih dveh, bi mogoče res kazalo kaj popraviti. Še posebej to velja za pomoč nerazvitim, sicer bodo ti za seboj potegnili v nerazvitost vso državo, kar jim je deloma tudi že »uspelo«. Torej pomoč nerazvitim – da, namensko trošenje in nekontrolirano razsipavanje te pomoči – ne. Pomoč naj bo v znosnih in razumljivih mejah, ki ne bodo ogrožale »razvitih« predelov SFRJ, ti so razviti samo glede na jugoslovanske razmere, v razviti Evropi pa veljajo za nerazvite. To velja tudi za »razvito« Slovenijo.

Utemeljevanje rebalansa proračuna na račun VVI pa je za ljudi, ki so v vojni žrtvovali del sebe, del svojega telesa, žaljivo. Žaljivo zato, ker je tisto, kar prejemo, prava beračija.

Vojaški vojni invalidi so razporejeni v 10 kategorij. Invalid I. kategorije, torej 100 odstotni invalid bo po novi uskladitvi invalidnin prejel 567.720 dinarjev, invalid X., torej najnižje kategorije z 20 odstotno priznano invalidnostjo, pa 16.690 din. Pa naj še kdo reče, kako v naši družbi idealno skrbijo za VVI. To sem napisal tudi zato, ker med

ljudmi, posebno mlajšimi, krožijo pogoste govorice o visokih izdatkih za borce in invalide, ki bremenijo njihove plače. Te govorice še podpihuje ZIS, ko ob vsakem rebalansu zveznega proračuna omenja VVI. Se nikoli pa nisem opazil, da bi navedli, koliko stane protokol oziroma vzdrževanje vil, gradov, posestev, lovišč po vsej državi, namenjenih sicer državnim obiskom, le da jih v večini primerov poceni ali celo brezplačno »koristijo« domači visoki funkcionarji z družinami.

V državi, v kateri se razne lumparije skrivajo pod oznako »državna tajna«, je demokracija le ena izmed puhlih fraz.

Žarko Žbogar

Kaj pa vojni oškodovanci?

Nedeljski dnevnik je pred tedni objavil članek pod naslovom »Od lastne države okradeni?« V podnaslovu je vprašanje, kam so se porazgubili milijoni mark, ki jih je Bonn vendarle izplačal Jugoslaviji. Nemčija je Jugoslaviji poravnala »dolg« v višini 300 milijonov mark, in sicer v obliki kapitala za pospešitev jugoslovanske industrializacije.

Posamezniki, ki so jim bili ti milijoni namenjeni kot odškodnina za vse prestano trpljenje, zapore, taborišča, požige in izropane domačije, niso dobili niti pfeniga. V povojnem času je moj pokojni oče dal večkrat spisek v našem domu naropanih stvari na ustrezna mesta, vendar nam niso nikoli odgovorili. Res pa smo dobili iz nekega blejskega hotela dve goli stari postelji in staro razmajano omaro, kar je bilo tudi vse. Moja brata sta se pridružila partizanom že poleti 1943. Takrat so morali partizani pričakovati pomoč le od domačih in sorodnikov. Gospodarske mreže takrat še niso delovale. Mene je gestapo aretiral 8. aprila 1943, me odpeljal v begunjske zapore, kjer sem bil obsojen na smrt, a nato vendarle odpeljan v kazensko taborišče v Nemčijo. Tam sem ostal do konca vojne. Oče in mati sta bila aretirana dan za menoj odpeljana v Vižmarje in po tednu dni s transportom izgnancev odpeljana v izseljeniško taborišče na Bavarsko. Dom so nam temeljito izropali in živino odpeljali – ostali so le goli zidovi.

Danes, po tolikih letih, pa ta objava v Nedeljskem. Mogoče bi bilo za marsikoga bolje, da bi do nje sploh ne prišlo, kajti znova se odpirajo vprašanja, za kaj in za koga smo morali toliko pretrpeti?

Ko bi človek vsaj vedel, ali je bil ta denar res porabljen v dobrobit našega gospodarstva, ali pa se je porazgubil po raznih kanalih, kot že toliko denarja doslej?

Morda samo še vprašanje: In kaj poreče na vse to odbor za človekove pravice?

Jože Ambrožič

Titan, tovarna kovinskih izdelkov in livarna, n. sol. o.,
Kamnik, Kovinarska 28

TITAN

kamnik

poslovna skupnost

SKOP

r. o.

tel.: (061) 831-811
telex: YU 31163, p. p. 61
telegram: titan kamnik

Človek in njegove pravice

Živimo v strahu. Nad nami je temen oblak pretnje in groženj. Izgubiti svoj jezik, svoje navade, običaje, izgubiti kulturo, prenehati obstajati, razbiti se v nič...

Prežeti smo s strahom. Zažira se v nas in zdi se, da je kot hudičevo seme. In vendar... Tu sem, obstajam, nisem lačen, nisem premožen. Moje oči vidijo, ušesa slišijo. Da. A vidim in slišim grozote. Svet jih je poln. Svet piše o njih.

Moram poskusiti in vam to povedati.

Tu je otrok. Mislim, da kake štiri mesece star. Zdravnik pravi: Ne, star je dve leti. Čepi v blatu. Raztrgan kos tkanine visi z ramen čez napihnjene trebuh. Njegov obraz je ogromen. Dveletni obraz na štirimesečnem telesu. Njegove oči so ogromne, polne strahu. Muhe so na njegovih velikih solzah, tako velikih, da se ne posušijo, dokler ne dosežejo trebuha. Tudi njegova mati čepi, malo zadaj. Slabotna je. Gledam, kako otrok umira. V popolni

tišini. Utrujen sem od žalosti, obupa, prežet z občutkom humanosti... Umre takoj. Kar umre. Velika reč. Kup kosti, suha koža, mokre oči in muhe v blatu. Njegova mati je preveč izčrpana, da bi to opazila.

Pravzaprav bodo kar prišli, po ustaljeni navadi zvezali njegove roke in noge, zavili njegovo breztežno telo v karkoli in ga kar na hitro zažgali, da se muhe ne bi pasle po razpadajočem trupelcu.

Na drugi strani pa: Pred nekaj tedni je neka angleška družba porabila 265 milijonov funtov za uničenje dveh milijonov ton zelenjave in sadja. Sramota! Sramota! Sramota!

SAMO FEGIC, 8. c

Jubilej učiteljice Marice Mokorel

Da, še enkrat bi bila učiteljica!

Obiskala sem nekdanjo učiteljico Marico Mokorel, prav ko je praznovala svoj 80. jubilej in med nama se je razvil pristrčen pogovor. Spletli sva vezi, ki so naju kljub veliki razliki v letih združevale.

Obudili sva njeno preteklo življenje.

Prebrala sem vaš življenjepis, ki je shranjen v arhivu naše osnovne šole. Vaša življenjska pot je bila zelo težka. Po službeni dolžnosti ste morali zamenjati veliko krajev po Sloveniji.

Ste Jesenikanka in na Jesenicah ste tudi obiskovali osnovno in meščansko šolo. Nato ste dokončali Državno žensko učiteljske v Mariboru in septembra leta 1922 se je začelo vaše romanje iz kraja v kraj.

»Kje vse ste službovali?«

»Ker je bila velika brezposelnost, sem prvo leto svojega učiteljevanja prebila kot volonterka na Jesenicah (volonterstvo – brezplačna zaposlitev). Nato je sledila Bohinjska Bistrica, Ovišje pri Podnartu; po potrebi so me premeščali v Radovljico, na Koroško Belo, Jesenice. Potem pa sem leta 1932 prišla v osnovno šolo v Breznici. Tam sem spoznala svojega bodočega moža, se z njim poročila in opravljala delo do leta 1936. Zaradi naprednega mišljenja in delovanja v šoli sva z možem postala nezanesljiva in sva bila po službeni dolžnosti, ki je bila pravzaprav kazen, premeščena v Premurje, ki je bilo takrat znano pod imenom »slovenska Sibirija«. Tam sva bila le eno leto, saj sva zaradi moje bolezni na obeh priložnostih premestitev. Tudi Zgornji Leskovec v Halozah je bil odmaknjen od prometnih poti. Tam so prebivali revni, a dobri ljudje, ki so bili v glavnem viničarji, delavci. Bili pa so seveda tudi veleposestniki in nemčurji. V odmaknjeni vasi sva bila z možem do druge svetovne vojne.«

»Kako ste kot ženska in mati prenašali premestitve?«

»Bilo je hudo, toda če si hotel ostati v službi, si moral iti. Življenjski pogoji so bili slabi, ljudje reveži, otroka pa sem morala pustiti pri starših.«

Veliko ljudi ste spoznali, pa tudi njih običaje, navade, težave in radosti.

»Prav zanimivo bi bilo, če mi opišete kakšen poseben dogodek, ki se vam je najbolj vtisnil v spomin in morda dal vzpodbudo za delo.«

»Najbolj so mi ostali v spominu preprosti ljudje, mali kmetje. Za nas je bilo dobro

poskrbljeno, ljudje so bili dobri do nas. Nikoli se nisem mogla popolnoma navaditi na govoro, saj se je v Premurju govorilo tudi madžarsko. Šola je bila manjša in bilo je težko učiti. Vzponbude pravzaprav ni bilo nobene. V Halozah je bilo malo boljše; otroci so bili vedoželjni, v težkih pogojih so hodili v šolo. Zjutraj so že pred poukom gnali na pašo, mi prinašali jagode, gobe..., bili so srčno dobri. Starši so bili zaradi težkih šolske razmere so bile dokaj dobre, bili smo izredno dober kolektiv. Čeprav smo bili odmaknjeni od drugih šol, smo vzdrževali dobre stike, se pogosto sestajali. Čeprav smo imeli različne poglede na politiko, smo bili dobri kolegi.«

Tudi vojna vam ni prizanesla. Prav gotovo je bilo to obdobje najtežje v vašem življenju.

»Kakšne spomine imate?«

»Leta 1941 sva bila z možem izseljena. Mož se je povezal s partizani, sama pa sem kot ostale napredne vaške žene na razne načine pomagala partizanom. Mož je padel leta 1944 na Kočevskem in ostala sem sama z otrokom na tem območju do konca vojne.«

Po letu 1945 ste v rodni mestu začeli poučevati na gimnaziji in osnovni šoli.

»Kakšno je bilo to obdobje?«

»Po končani vojni sem našla dom v hiši staršev, kamor sem prišla brez vsega, le z otrokom. Na gimnaziji sem učila zgodovino in zemljepis. Poučevanje je bilo težko, snov je bilo treba iskati, ni bilo knjig. Zato je bilo delo zelo oteženo, toda otroci so se radi učili. Po reorganizaciji sem prišla zopet na OŠ Prežihov Voranc, kjer sem učila spoznavanje družbe, zgodovi-

no, matematiko, kar je bilo pač treba.«

Na Jesenicah ste zelo poznani, priljubljeni in spoštovani, saj ste vso življenjsko moč vložili v izobraževanje mladih.

»Vas na ta čas vežejo kakšni posebni spomini?«

»V tistem obdobju smo vsi imeli veliko dela, veliko smo se pripravljali, vodili krožke, hodili na izpopolnjevanja, seminarje – vse z voljo in z željo po pridobitvi znanja.«

»Prebrala sem, da ste bili za svoje delo odlikovani z Redom dela tretje stopnje. Verjetno pa ste prejeli še druga priznanja za požrtvovalno delo. Katera?«

»Dobila sem Medaljo za zasluge za narod in Medaljo za delo.«

»Ali ste se po upokojitvi še kaj ukvarjali z otroki?«

»Zaradi težav z očmi sem morala omejiti svojo dejavnost. Delovala sem še v raznih društvih. Po upokojitvi sem še eno leto in pol nadomeščala, če je bilo potrebno, potem pa sem veliko hodila na izlete, potovanja, v planine, za kar prej ni bilo časa.«

»Kaj vam je bilo v življenju v največje veselje?«

»V največje veselje mi je bila družina, sin, šola, otroci, sprehodi, izleti, potovanja, športni dnevi, medsebojni stiki s kolegi...«

»Kaj vam je najbolj dragoceno?«

»Najbolj dragoceno mi je vse, kar je lepo; življenje, vsak trenutek v prijetni družbi, z otroki.«

»Katero obdobje vašega življenja je bilo najlepše?«

»Najlepše je, ko si mlad, poln

veselja do dela. Lepa so bila leta službovanja v Breznici, dokler nas niso začeli preganjati in po vojni obdobje novega dela.«

»Kakšne se vam zdijo Jesenice danes v primerjavi z onimi v vaši mladosti?«

»Najraje sem imela in imam še tiste Jesenice iz časa moje mladosti, ko je bil ob hiši prekrasen kostanjev drevored.«

»Kaj bi radi spremenili v svojem življenju in življenju ljudi okrog sebe?«

»Najraje bi spremenila ekološke razmere, neurejenost, nesnago: potrebno bi bilo tudi več igrišč za otroke.«

»Bi bili še enkrat učiteljica, če bi vam bilo dano?«

»Da, še enkrat bi bila učiteljica. Očetu sem zelo hvaležna, ker mi je omogočil šolanje za ta poklic.«

»Ste zadovoljni in ponosni na Marico Mokorel?«

»To je odvisno od tega, kako so bili drugi zadovoljni z mano in kako radi so me imeli.«

To je seveda le okvirno predstavljeno življenje Marice Mokorel, ki je bilo zelo bogato. Bo moje tudi tako bogato in zadovoljno?

JANINA
novinarski krožek
OŠ Prežihov Voranc
Jesenice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMI

Vonj po počitnicah

Ali kaj vonjate, dragi mladi prijatelji? Poskusite še enkrat... Seveda – v zraku diši po počitnicah! Kar vidim vaše blažene nasmeške in žareče očke, ko ob tej besedi pomislite na vse tisto, kar se med počitnicami lahko dogaja. Zdaj so na vrsti zimske počitnice. Ne pravite mi, kako si želite, da bi bilo vse okoli vas belo in bi lahko v to belo preprogo zarezali dolge smučine; podolgem in počez. Prav dobro poznam take želje in moram reči, da so se mi v mojih šolskih letih vsako zimo izpolnile. Pa kaj hočemo. Zdi se, da se svet obrača, časi se spreminjajo in z njim podnebje. Če bo šlo tako naprej, bodo nekoč še banane zorele pri nas.

Ampak, saj ni sneg tisto najnujnejše. Važno je, da počitnice so, vi pa jih boste z vašimi domisljicami prav gotovo znali izkoristiti. Če imate v mislih kaj originalnega, nam napišite, da se bodo lahko »po vaše« zabavali tudi vaši vrstniki na drugem koncu Slovenije. Nekateri boste šli k babicam in dedkom. Tam je vse lepše, boljše in zanimivejše kot doma pa babice znajo tako zagovarjati svoje vnuke in spregledajo vse njihove male muhe. Skratka, kjerkoli že boste, vam želim »najlepše počitnice«! Navsezadnje tudi sneg še vedno lahko zapade.

Še en lonček bomo pristavili k tem zadnjim dnevom prvega polletja. Pošilja vam ga ANKA NAGLIČ iz 3. a razreda osnovne šole Matija Valjavec iz Preddvora, v njem pa vre takole:

»Bližajo se zadnji dnevi prvega polletja. Tovarišica zelo pogosto sprašuje. Zadnjič je pri drugi uri začela spraševati SND. Vsi smo bili nestrpni in smo se ozirali po razredu.

»Oh, to spraševanje,« sem vzdihnila. Zamašila sem ušesa in pri sebi ponavljala snov. Tovarišica je spraševala dalje. Kmalu bo prišla do mene. Seveda, saj je v redovalnici na vrsti že črka M, jaz pa se pišem Naglič. Prav hitro sem pogledala na uro. Kazala je 9.32. Snov je bila zelo dolga... Zazvonilo je!

Zvonec me je rešil, jaz pa sem odhitela po malico. »To pa je bila »visoka napetost«, kaj, Anka? Toda – dober konec, vse dobro. Pa naj bo vedno tako. Naj se redovalnica odpre pred vami, dragi mladi prijatelji samo takrat, ko boste z znanjem dobro podkovani. Seveda, malo truda bo gotovo treba vložiti v to. Zato si med počitnicami dobro oddahnite, prevetrite »podstrešja« za drugo polletje.

Živa

P. S.: Še majčkeno opozorilo našim dopisnikom: Ste mar pozabili na plačilo po delu? Pri nas vas še vedno za vse objavljene sestavke (tudi v letošnjem letu) čakajo – sicer skromni – honorarji. Toda, da vam jih lahko nakažemo, potrebujemo vaše domače naslove (s pošto!) ali pa žiro račun šole.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMI

Novoletni prazniki

No, kar hitro so minili. Se vam ne zdi? Seveda, tudi nekaj lepega se enkrat konča. Medtem ko smo se mudili pred ogleđali, da bi bili čimbolj O. K., so se kazalci na uri vse hitreje premikali k polnoči. Pri nas doma je bila prava zmešnjava.

»Pa saj si vreden, samo tamle ti še las na stoji pokonci,« me je ati kar naprej jezil. »Poglej, tebe pa že starost daje, saj ti ob strani gleda siv las,« sem mu zabrusila nazaj. Potem je nekaj časa utihnil, saj ni vedel, kaj naj še reče. »Uh, sem si kar

oddahnila in si še tisti las pravila. Sicer bi bilo pa vseeno, če ne bi bila frizura čisto taka kot bi morala biti, saj sem No-vo leto pričakala kar doma, v krogu naše družine in bližnjih sosedov, še posebej našega zlatega očija.

Pa je spet prišel ati in začel: »Uh, kako se je uredila!« Sedaj mi je bilo nerodno in sem mu vrnila milo za drago. A ste videli atijevo novo kravato, pa nove nogavice, ki nimajo smrdljivega vonja!«

MANICA FRISKOVEC, 5. a

OŠ 3. bat. VDV Vitanje

Naš razred 7. B

V razredu sedemnajst nas je, ki zelo dobro razumemo se. Enotni smo kar se da in razredničarka nas rada ima.

Čeprav smo pridni in pošteti, smo včasih z ocenami tepeni, a nič ne de si pravimo, vse to lahko popravimo.

Kot razred nismo ena a, saj smo živhani kar se da. To pa nas ne jezi ker razred smo kot je – lahko le 7. b. NATALIJA DVORJAK, 7. b
OŠ 3. bat. VDV Vitanje

JAVOR

LESNA INDUSTRIJA PIVKA

Pričakovanja živijo dalje

V teh dneh je marsikateri borec – pripadnik revolucijskega rodu, čustveno prizadeto sledil dogajanju na odprtem političnem odru. »Uvajanje večstrankarskega sistema – to vendar ruši vse tisto dobro, kar nam je prinesla revolucija!« Mnogi borci so zaskrbljeni saj v tem odpiranju vrat nekakšnim novim strankam ne vidijo dobrih obetov. Enako nezaupljivi se ozirajo tudi na namero partije, da se stopi z oblasti.

Res je sicer, da naša družba ni enodimenzionalna. Med nami, njenimi pripadniki, so razlike: so različni interni in tudi različni politični pogledi. Med seboj se konkurirajo. In to je tudi prav. Kajti družba se lahko razvija le, če prihaja v njej do nenehnega spopadanja in tekmovanja idej.

To pa ne pomeni, da se morajo posamezne ideje ali programi neizogibno strniti v stranke. Opredelili smo se, da bomo gojili nestrankarski pluralizem. Važna so gibanja in njihova vsebina, ne stranke in njihova organizacija.

Socialistična zveza je na široko odprla vrata vsem gibanjem, ki se želijo artikulirati in prispevati svoj delež k našemu razvoju.

Ali to njeno pripravljenost kot tako občutijo tudi protagonisti teh novih gibanj? Ne v zadostni meri. Socialistična zveza se spremembam v družbi prilagaja prepočasno. Morala bi se temeljito prenoviti.

Živimo namreč v skrajno resnem trenutku, ko se majejo tla pod nogami. Večina ljudi je nezadovoljna z obstoječim stanjem. Naš teoretsko sicer

vabljeni sistem se je v praksi sprevrgel v svoje nasprotje.

Bistvo vsega ostaja – vprašanje človekove volje in njenih možnosti uveljavljanja. Izkazalo se je, da takšno nadaljevanje človeka – posameznika v okviru monolitne organizacije ne pride do izrazov. Poiskati je treba ustrezne načine organiziranja pluralizma. Dosedanji načini niso bili pravi. Socialistična zveza se je namreč vedla kot »fronta« forumov, in ne kot prostor za omogočanje individualne človeške pobude. Postati mora iz organizacije forumov – organizacija ljudi. Kajti ljudje izhajajo v svojem življenju iz sebe in jim je do tega, da bi posamezni programi služili njihovim človeškim hotenjem, ne narobe. Človek se namreč zaveda tega, da postaja

– v nasprotju z družbenimi tokovi pred letom 1970, ko so veljala popolnoma drugačna razmerja – jedro vsega dogajanja.

Temu novemu dogajanju in novi zavesti moramo biti kos tudi, kar zadeva politično organiziranost. Dominantno vlogo v družbenem prostoru bo imel, kdor bo s svojim programom ljudem stregel v njihovih pričakovanjih – ta pričakovanja pa so rešitev iz krize, stisk in inflacijske negotovosti.

Te in take misli in spoznanja so ondan razgrinjali v pogovoru o aktualnih družbeno-političnih razmerah in nalogah slovenske socialistične zveze njeni predsedniki in sekretarji.

Šlo je za iskren poskus pred lastnim pragom. V. K.

Socialna ogroženost borcev

Pred kratkim je predsednik RO ZZB tovariš Bojan Polak v radijski oddaji Studio ob 17 izjavil, da med borci ni takih, ki bi prejeli socialno podporo. Verjetno je mislil na borce pred 9. 9. oziroma 10. 10. 1943, ki prejemale zajamčeno pokojnino. Ta je doslej dejansko zadostovala za skromno preživljanje nezahtevnih in vsega hudega navajenih borcev, ki niso bili nikoli navajeni na razkošje, kot so si ga privoščili nekateri njihovi nekdanji tovariši po orožju, ko so se v socializmu pogospodili.

Nobenega dvoma ni, da so našo družbo pripeljali v vse splošno krizo prav ti socialistični mandarini. Ti so sebi pravočasno ustvarili bogastva v obliki raznih nepremičnin, vil, vikendov in podobnega – krediti, ki so jih dobivali po zakonu, kot so si ga sami napisali po lastni meri.

Zdaj je na udaru Neum. Razčiščujejo tudi zadeve na Ohridskem jezeru, ki so podobne neumskim. Strinjam se z zami-

slijo, da bi družba sprejela zakon o zaplombi vseh nezakonito in z malverzacijami pridobljenih nepremičnin. Toda, to bi moralo veljati za vso Jugoslavijo, saj je cela država en sam Neum. S takim posegom bi nedvomno veliko pridobil tudi stanovanjski fond. Ne pa, da se z ekonomskimi najemninami spravljamo nad tisti sloj prebivalcev, ki živijo v skromnih družbenih stanovanjih.

Bodo zagovorniki ekonomske stanarine, ki naj bi se letos zvišale za 360 odstotkov, mnoge ljudi, med njimi tudi borce z zajamčeno borčevsko pokojnino res spravili v položaj, ko ne bodo mogli poravnati svojih obveznosti, saj bi že najemnina za skromno stanovanje znašala več kot polovico njihove pokojnine.

Ali pa mislijo, da bodo že tako in tako vsega hudega vajeni borci znova odšli v gozdove spet pod smreke ali v jazbine. Ž. Ž.

mehko podobo duše.

Nič nenavadnega torej, da so dramaturgi segli po tem tekstu in ga spravili na odre. Tako si lahko v ponovotnem času v ljubljanski Drami ogledamo predstavo o tem, kako so cvetele buče. Ob igralski zasedbi precejšnjega dela dramskega ansambla in gostov so igro pripravili prevajalec Zdravko Duša, režiser Vinko Möderndorfer, dramaturg Blaž Lukan, gostujoči scenograf Juk Kowarski z asistenco arhitekta Bora Rotovnika, kostumografinja Alenka Bartlova s pomočjo Mete Severjeve, skladatelj Jani Golob, koreografa Ksenija Hribarjeva in specialist »za pretepe« Aleš Vest.

Dogajanje je postavljeno, kot že rečeno, v leta 1949–1953, medtem ko so monologi glavnega protagonista Ljuba in njegovega športnega tovariša ter prijatelja Dragančeta iz leta 1966. Še najbolj lahko bralcu približamo Mihailovičev tekst, če povemo, da je to isti avtor, ki je spisal Petrijin venec, besedilo, ki je bilo kasneje odlično predstavljeno na filmsko platno. Skozi bojevanje in pehanje v življenju se junaki teh del prebijajo v neko zadnje stanje »praznine v duši«, kakor je v svojem eseu dobro označil (po Juliji Kristevi) Blaž Lukan. Kajti gre, kljub znanemu obravnavanemu času, vendarle za igro o eksistenci in ne za igro o politiki.

Kogar zanima fabula, bi mu morala svetovati, naj najprej prebere

Dragoslav Mihailović

Rojen je bil leta 1930 v Čupriji. Gimnazijo je obiskoval v rojstnem mestu. V Beogradu pa 1957. diplomiral iz jugoslovanskih književnosti in srbohrvaščine. Prvo prozno delo je objavil leta 1957 v Jezevem koledarju, do leta 1967, ko je izdal prvo knjigo pripovedi *Fred, lahko noč*, pa je objavil po književnih revijah. Za to zbirko je istega leta dobil Oktobrsko nagrado mesta Beograda. Za roman *Petrijin venec* je leta 1976 prejel Andričovo nagrado, za roman *Škornježi* pa leta 1984 Ninovo nagrado in Nagrado Narodne biblioteke Srbije za najbolj brano knjigo leta. Po romanu *Petrijin venec* je bil posnet celovečerni film in televizijska nadaljevanka (v režiji Srđana Karanovića). Mihailovičeva dela so prevedena v več deset tujih jezikov. Pisatelj je bil leta 1981 izbran za dopisnega člana Srbske akademije znanosti in umetnosti. Dragoslav Mihailović je eno najprezentativnejših imen sodobne srbske proze.

Bibliografija

Prozna dela
1967 FRED, LAHKO NOČ (Fred, laku noč: zbirka pripovedi)
1968 KO SO CVETELE BUČE (Kad su cvetale tikve: kratki romani)
1975 PETRIJIN VENEC (Petrijin venec: roman)
1983 UJEMI ZVEZDNI UTRINEK (Uhvati zvezdu padalica: zbirka novel)
1983 ŠKORNJEŽI (Cizmaši: roman)

Gledališki igrji ter televizijski in filmski scenariji

1969 KO SO CVETELE BUČE (prebrano romana, uprizorjeno v Jugoslovanskem dramskem pozorištu v Beogradu (1969) in Narodnem pozorištu Beograd (1964)
1977 KLAJEŽI PIJEJO ČAJ (Protive piju čaj: drama. Uprizorjena v Brolu in Alejeju 212 v Beogradu)
1978 VIETNAMCI (Vijetnamci: predloga za celovečerni film. Zlata arena na filmskem festivalu v Pulji)
1981 UVAJANJE V DELO (Uvajanje u posao: televizijske slike)
1983 UVAJANJE V DELO (Uvajanje u posao: knjižna izdaja roman Ko so cvetele buče, Klateži pijejo čaj in Uvajanje v delo)

roman in gre šele potem v gledališče, kajti dramatizacija je kljub zgledni kakovosti vendarle drugotno Mihailovičovo delo.

B. Ž. J.

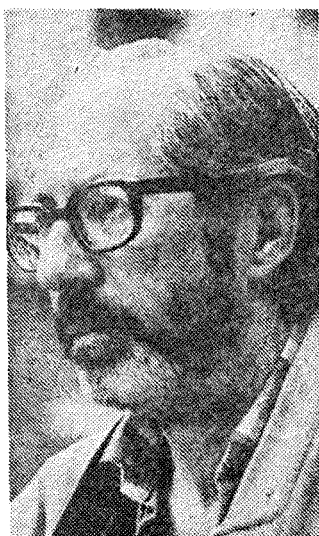
Nova predstava v SNG Ljubljana

Izza časa, ko so cvetele buče

Dragoslav Mihailović je napisal roman »Ko so cvetele buče« že pred leti. Drobna broširana knjižica je hitro dobila svojo pot do bralcev in prehajala iz rok v roke. Postala je uspešnica prve vrste. Tako kot slavna Knjiga o Milutinu je tudi ta nastala izpod peresa avtorja, ki je začel svojo pisateljsko pot razmeroma pozno, takorekoč v obdobju, ki ga slovenska literatura zaznamuje z verzi »ko je najvišji dan«.

Ker gre v tem romanu za tisti težki, svinčeni čas IB in hkrati čas obnove, iz katerega črpa že kar številna pisateljska tovaršija svoja moralna in etična videnja življenja, je moral to storiti Mihailović zelo, zelo dobro, da je ostal s svojimi »bučami« v družbi najboljših jugoslovanske povojne proze.

Kraj dogajanja je Dušanovac, eden od beograjskih predelov v času »retuširanih fotografij« s številnimi ideološkimi dekoracijami. Stil pisanja prevzema obliko dokumentarca, bistvo pa je poetično. V njem je mnogo simbolike, ki se izlušči takoj, ko odmislimo lokalni kolorit. Spet gre za vzpostavljane zveze oziroma prikaz njenega ukinjanja na relaciji med sistemom, ideologi-

jo, državo in posameznikom. V življenje na robu mesta, v polvaško frajersko okolje, oplemeniteno s športnimi igrami in pravili, se prikrade politika. Ta tekst je misel o čisti duši in pasteh, ki jih tej duši nastavlja življenje...

Tudi v športno igro, boks se prikradejo nizki udarci in v življenje družine se zavleče politika.

Vsi ti elementi, postavljeni drug ob drugega v pravem ravnovesju, dajejo romanu Ko so cvetele buče (Kad su cvetale tikve)

zgledu z vrhov pa je razkril največjo hibo prav v razpisnosti, nečistih računih in jalo-vih stroških. Pot v svobodo, v učinkovitost na domačem in svetovnem trgu vodi tudi nas, Slovence in Jugoslovane le preko ustvarjalnega bolj kvalitetnega dela in samonadzorovanja. In predvsem ne pozabijo na čiste račune, ki so dobri prijatelji.

Osvobajanje se začne za lastno akumulacijo in pametno delitvijo. V svetu, ki nas obkroža, žal tudi z grobimi, roparskimi triki. Znanemu izreku »denar-sveta vladar« dodajam še »narava je edini dar«.

Ne razmetujemo ne z enim ne z drugim. Če želimo vrniti vse nečiste dolgove doma in na tujem, če nam je do tega, da bomo še razpolagali z naravo, ki so si jo priborili naši pradedi, in ko zdaj zapravljen na presežna vrednost nekoč zopet naša, bodimo razpisni edinole – z dobrim gospodarjenjem.

Samoorganiziranje – da, vsi za enega, eden za vse – tudi da. Večstrankarstvo, prestižni boji za zdravharstvo – ne. Takšno je moje prepričanje.

Valentin Tratnik

List slovenskih borcev.

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/1 / tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Zvone Kržišnik (glavni urednik), Viktor Konjar (odgovorni urednik), Živa Drole, Bojana Žokali-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Miranda Mrčela (lektorica-redaktorica), Drago Setničar (tehnični urednik-oblikovalec), Mara Okorn (tajnica uredništva), Igor Mirtič (organizator propagandnih dejavnosti).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

Prva uskladitev pokojnin 1989

V Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije so sklenili, da se januarske pokojnine zvišajo za 50 odstotkov, kar pomeni prvo letošnjo uskladitev pokojnin z gibanjem osebnih dohodkov zaposlenih. S tem povišanjem se bodo pokojnine*uskladile s povprečnim OD v letošnjem letu.

Doslej so slovenski upokoenci (vseh je 324.857) prejeli pokojnine v naslednjih zneskih:

do 435.000 din	45 odstotkov
od 435.000–710.000	41 odstotkov
od 710.000–1.205.000	13 odstotkov
od 1.205.000–1.610.000	1,3 odstotka
prek 1.610.000 din	0,23 odstotka

S 50-odstotnim povišanjem znaša zdaj povprečna starostna pokojnina 866.000 din, invalidska 710.000 din, družinska 620.000 din; povprečje vseh pokojnin je 773.000 din.

Najnižja pokojnina za polno pokojninsko dobo je 619.196 din, najvišja 2.935.000 din.

Za 50 odstotkov višji so tudi dohodki za pomoč in postrežbo (od 206.835 do 412.770 din) ter starostne pokojnine kmetov (309.600 din)

Višje pokojnine bodo izplačane konec januarja.

Na kupu pri pogači

V senci zgodovinskih dogodkov v Črni gori so se istega dne v CD zbrali privrženci socialno demokratske zveze.

Že dan po tem zasedanju smo bili na TRV v Tedniku priča izjavi, da bo SZD za začetek skušala dobiti finančno pomoč od SZDL, nato pa se bo poskusila finančno osamosvojit.

Pa smo tam, kjer je polno muh na kupu ali pri pogači: od kod jemati denar. Vsi vemo, da je moč družbene dejavnosti financirati le iz neposrednega minulega ter sedanjega ali bodočega dela, drugače nikjer na svetu tudi biti ne more.

Poraba tega denarja, teh sredstev iz članarine pa iz vseh vrst virov je – je za stroške poslovanja, občevarja, sestankovanja, potovanja, najemnin, honorarjev za vse mogoče stroške, ne le javne, tudi prikrita (za ženskarjenje, moškarjenje, veseljačenje, zdravljenje mačka, pa za razna žalovanja, paradiranja in podobno) – začetku sicer manj potratna, nato pa postaja vse večja. A kaj bi razlagali, ta že zdavnaj prežvečeni način rezanja skupno ustvarjene pogače. Na eni strani nezmerna razpisnost, na drugi beda, lakota, bolezni, apokalipsa. In po končanih vojnah ali revolucijah iz leta v leto vse večja razpisniška manija, najprej v vrhovih, katerih zgledi vlečejo nato tja do baze, kar za nerazvite skupnosti oziroma države pomeni novo, še huješje zadolževanje in prihranjanje na izključni domači in svetovni rubežni boben v bankrot.

»Mokračem«, kot so ljudje šaljivo poimenovali stare očete, socialne demokrate in »božičkom«, krščanskim socialistom in pripadnikom klerikalnih strank počasi sledijo še liberali, radikali in celo fašisti. Vsak, kdor se dokoplje do kupa kapitala, ga načenja in uničuje, kolikor more. Tudi še tako obetavni socialisti in komunisti so bili sprva še skromni, kje so končali v teh pičlih nekaj desetletjih, pa smo priča sami.

Tudi enopartijski, samoupravi socialistični model je bil v začetku obetajoč, po